

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V Celoveč, 1. decembra 1885.

Štev. 12.

Rozamunda Kacenštajn.

Spisal Anton Koder.

I.

Gori, gori!“ klicali so pred več stoletji neko poletno popoldne tlačani, ki so baronu Kacenštajnarju pšenico želi na polji. Kazali so kričeč na temni grad Kacenštajn, ktereга razvaline stojé še dandanes na višini ob smrekovem gozdu. Trenotek pozneje so srpe po razorji pometali ter stekli proti gorečemu gradu.

Prišedši pred grad, spoznajo, da tú ni pomoči.

V sto in sto plamenih šviga ogenj izpod vsakega škrla na strehi. Iz grajskih okenj vali se gost dim in se dviga razsvetljen od plamena kakor gora proti nebu. Vmes se razlega obupen krik, vprašanje, zapovedovanje in grmenje razgorelih tramov, žvenketanje razgretih šip, žalovanje gasilcev in kletev kakor brez uma okrog divjajočega grajščaka barona Kacenštajnarja.

Akoravno se prepričajo vsi, da je tu pomoč nemogoča, vendar ne stojé s prekrižanimi rokami pred pogoriščem; drug nadkriljuje drugega pri gašenju, tretji je na poti četrtemu. Na mostovžih, na stopnicah, kjer se pospravlja blago in razno orodje iz sob, pa je gneča, kakor da bi bil sodnji dan. Zdaj zopet zagrmí. Še gostejše šine dim in prah iz oken in vrat. Krik se razlega; vežni obok se je podrl ter podsul gasilce.

In v resnici kmalu potém vspó se tlačani iz veže z ogorelimi lasmi, opečenimi rokami, krvavimi obrazi. Zadaj prineseta grajska hlapca svojega valpeta Nikelja in ga položita nezavestnega na zemljo.

Jok, strmenje in občudovanje pogumnih gasilcev čuje se okrog in okrog. Polagoma potihne prejšnje življenje. Nihče si ne upa dalje v goreče razvaline. Med tem ko se trudijo možaki, da bi vsaj zaježili ognju pot v stranska poslopja, ko razprostirajo rjuhe po strehah, je polivajo

z vodo, izpuščajo živino iz hlevov, ki dirja mukajoča in preplašena po vrtu, ko nosijo žito iz kašč in prepusté glavno poslopje nesreči, nastane večer, a viharen večer. Od daleč se čuje grmenje. Kmalu potém se vlije ploha kakor iz odprtega neba.

„Hvala Bogu,“ čuje se okrog in okrog izmed groma in sikanja deževnih kapelj, ki padajo na goreče oglje, na razbeljeno železje in kamenje. In ko umira zadnji plamen na razvalini, razidejo se polagoma gasilci.

Med potem ugibljejo in poprašujejo, ali je kdo zažgal poslopje, ali pa je nastal po nesreči požar. Mnogo prepira je bilo o tem in onem, saj pravega nihče ni vedel. Le grajščaka niso pomilovali možje menec: „Kaj to njemu škoduje; denarja ima na mero, pravega srca in usmiljenja pa nič.“

II.

Noč je bila potém tiha in mirna. Trud strašnega dne je zatisol marsikako oko prej, kot je bila sicer navada. Celó stara v dve gubi držeča se grajska dekla Marijana, ki je ves večer nesrečnemu valpetu stregla, jokala in klicala svetnike na pomoč, zadremala je poleg njegove postelje.

Slabo je brlela v malej sobi oljnata svetilnica ob stropu viseča. Le kdor bi bil stopil bliže, videl bi bil, koliko trpi valpet. Njegov lepi obraz je izpremenjen, visoko čelo je nagubano kakor sedemdesetletnemu starcu, krepki roki ste sključeni. Lepo rasteni život se zvija od bolečin, kajti hrbtišče in vrat sta strašno sožgana.

In vendar ne zapusti zavest nesrečnika. Črne velike oči pričajo, da mu biva krepko življenje v prsih, in pogled, obrnen proti vratom, uaznanja, da še pričakuje nekoga nocój. „Ni je,“ vzdihne čez dolgo valpet in se obrne k zidu.

Med tem ugasne luč v gradu na severnej strani pri tleh, kamor ni segel požar. Temna podoba se prikaže na pragu, ondi postoji, kakor da bi se hotela prepričati, ali nihče ne čuje. Potém hiti proti stranskemu poslopju. Ondi žubori studenec. V njem zmoči bel, drag robec in nató izgine za vrati stranskega poslopja. Hitro potém omahne deklica na bolniško posteljo, položi moker robec na valpetovo glavo in šepče: „Nikelj, ali čuješ, Nikelj, Nikelj?“

Tiho je nekaj časa vse. Stoprav moker obvezilo je vzdramilo bolnika; on poskuša vstati, a zdrsne nazaj in deje: „Rozamunda, — ali si ti?“

„Ne zameri, dolgo sem te pustila čakati, a prej nisem mogla priti. Oče so kakor brez uma,“ šepče deklica, popravi z belo desnico dve

dolgi rumeni kiti, prepleteni z rudečim svilenim trakom, ki ste zdrsnoli na oprsje, levico pa položi tovarišu na čelo.

„Nič ne dé, da si le prišla, Rozamunda,“ pristavi zopet valpet in poda tovaršici roko.

„Dejal sem že, da umrjem tú — brez tebe. In vendar si mi prisegla nekdanj, da greš v vodo in ogenj za menój. Mislim sem si potém: neumnež, ki zahtevaš, naj te ljubi — bogata grajska hči?“

Deklica se zgane pri teh besedah, da zašumi njeno temno svilenokrilno. Z levico si podpre lice, na katerem se bere, da se je močilo danes s solzami. Polglasno reče: „Nikelj, kolikokrat sem te prosila, da ne govori tako.“

„Pa bodem, pa bodem, ker tako hočeš, saj je proč vse, vse. Rad bi šel s sveta, ko bi tebe ne bilo, Rozamunda.“ Potém se zopet ponovó bolečine valpetu in prej jasni obraz se zmračí. Bolnik bojuje boj za mlado življenje, tako ljubezni polno življenje. Črez nekoliko se zopet pomiri. Z obema rokama prime dekličino desnico in pravi: „Rozamunda, ali se še spominjaš istega večera, ko sem te prvič iz glavnega mesta domú vozil z mladima, iskrima vrancema. Kako sva dirjala, kakor ptica pod nebom. V gozdu se splašita konja in zavijeta v prepad. Tam obležiš ti nezavestna, konja se ubijeta, le jaz ostanem zdrav. In potém, Rozamunda, nesem te na rokah v bližnjo vas. Odslej, povem ti, greh je, velik greh, mislim noč in dan ná-te.“ Pri teh besedah zopet umolkne. Stoprav ko čuti na svojej dlani kapljo za kapljo, ki lije iz dekličinega očesa na njo, nadaljuje:

„In Rozamunda, ali še veš potém, ko si se zopet zavedla, ko si mi podala roko in uprla v me svoj pogled? O zakaj si storila to? Bledel sem potém v sanjah, da si moja, grajska hči nevesta grajskega — hlapca, ki niti ne vé, kje se je rodil, ki ne pozna niti očeta niti matere.“

Deklica ne odgovori tem besedam. A če sodimo po tem, kako zdrzne na kolena, kako pritisne svoje objokano lice na goreče hlapčovo, ni nam potreba zatajevati čudne uganke, da ljubi imenitna grajščakinja priprostega človeka.

„Rozamunda,“ čuje se črez nekoliko zopet bolnikov glas. „Prosim te, položi desnico na moje čelo. O kako dobro dene to, kako hladi pekoče oglje v mojej glavi in v mojih prsih. Čuj me, skrivna nevesta moja, strašna kazen me je zadela, ker ljubim tebe, strašna kazen, saj sem jaz grajski — požigalec. Vročé popoldne je bilo večeraj. Jaz sem v kašči pod podstrešjem žito meril. Ker je bilo mračno, ukrešem gobo, prižgem smrekovo treščico in si svetim pri delu. A hipoma čujem tvoj glas na vrtu. Bila si sama. Neko nepopisljivo hrepenenje me vodi k tebi. Lači pozabim, ko hitim dol. A jedva pridem na dvorišče, je že

prepozno. Predivo v kašči se je vnelo, — in tako je nastal požar. Obupen planem v plamen, s pestjo izbijam iskre, z životom prikrivam tramove, a bilo je zastoj.“

Slabost premaga pri teh besedah pripovedovalca, na blazine omahne in se ne gane. Deklica se prestraši. Poljubuje mu čelo in obraz in kliče njegovo ime. Žalovanje vzbudi staro Marijano. Kvišku plane, mane si oči in pravi: „Kaj se je zgodilo?“

Izgovorivši nagne se črez bolnika in ko vidi, da je blede, da ne odpre oces, obupno zakriči: „Umira, — moj Nikelj umira.“ Potém hiti kakor brez uma na dvorišče. Ondi zapazi v grajščakovej pritličnej sobi luč, potrka na okno in kriči: „Pojdite po duhovnika, hitite, Nikelj, moj Nikelj umira!“

Kmalu potém se prikaže grajščakov obraz na oknu. Ko pa zapazi staro služabnico, zakriči odurno in se skrjuje za zagrinjalom.

Služabnica pa dvigne koščeno pest kakor v maščevanje v višavo ter hiti v noč, ne iskaje pravega pota, v oddaljeno vas po izpovednika.

III.

Suh, visokorasteñ možak je slonel v grajskej pritličnej sobi. Z desnico okinčano z briljantnim prstanom podpiral je dolg, blede, tako zvan aristokratičen obraz. Nemirne misli so mu baš rojile po glavi; kajti govoril je nerazumno sam s seboj. Le sem in tja poseže v kitasto lasuljo. Napósled premeri urnih korakov sobo. Raz stene vzame pesji bič in zapusti sobo.

Prišedši na dvorišče, zapiska na piščalko, da po ušesih zveni in čudno odmeva po razvalinah na pol podrtega gradu.

„Vsi spe, kakor da bi se ne bilo ničesar zgodilo.“

Tako je govoril grajščak baron Kacenštajnar. Potém odpre duri v stranskem poslopji. A kakor da bi ga pičil gad, strese se. Na postelji leži grajski valpet in poleg njega kleči kamenita podoba — grajska hči Rozamunda. Nepremakljivo zre v bolnikov obraz, kakor da bi hotela uginiti v najmanjšem gibljeji vsako njegovo željo. Prišleca ne čuje in ne vidi, kako je skrčil pesti, kako je dvignol bič, kako je planol k postelji in kako je švigal jermen po objokanem obrazu in po bolnikovih prsih.

Obupen krik se čuje potém, a poslušal ga ni grajščak. Za dolge rumene kite zgrabil je hčer, vlekel jo do praga, kakor se vleče zver, in jo sunol črez prag.

Potém je zaprl duri in se nagnol nad bolnika ter mu pogledal v obraz. Ker je videl, da se ne gane, zapusti poslopje.

Med tem je hitel mlad duhovnik za staro grajsko Marijano, ki mu je kazala pot in molila na glas za nesrečnega Nikelja.

Med potjo skozi vas privabil je mrtvaški zvonec nekaj možakov, ki so hoteli še enkrat videti svojega znanca valpeta.

Prišedši pred grad, najdejo zaklenene duri na dvorišče. Ko zahtevajo, naj se jim odpre, čujejo le grajščakovo kletev. Strast skipi možem. S silo ulomijo duri. Ko pridejo do bolnika, najdejo ga mrtvega.

IV.

Drugi dan zve se ta novica daleč na okrog. Grajščakova grozovitost vzbudi občno nevoljo. V gradu pa je bilo vse izpremenjeno. Grajščak ni zapovedoval, za pogorišče se ni zmenil nihče, družina se je molče srečevala. Bilo je kakor pred strašno nevihto. Ondi pod slamanatim pritličnim podstrešjem pa je ležal na ogorelih deskah mrtev grajski valpet. Skledica blagoslovljene vode je stala na tleh poleg odra.

Ko čuje grajščak o ljudske nevolji, zapre grajska vrata in zapodi kropilce. Tudi zvoniti prepove mrliču. A poslednjega ne more zabraniti. Ljudstvo samo je zvonilo po vseh crkvah na okrog in razširjalo vest, kako se maščuje Kacenštajnar nad svojim valpetom zaradi njegove ljubezni.

Proti večeru istega dne raznese se novica, da pogrešajo grajsko Rozamundo, kajti grajščak sam je naročil svojim hlapcem, naj jo iščejo. Obljuboval je lepo darilo tistemu, ki jo najde.

Ves trud je bil zastonj.

Prehodili so gozd na daleč okrog, preiskali so grad in stranska poslopja. Najbolj čudno pa je bilo, da so našli v Rozamundinej sobi vso boljšo obleko, kar je pričalo, da ne more biti daleč.

Pozno je bilo isti večer, ko se vrne stara služkinja v grad in najde grajščaka samega v njegovej sobi. Kdor bi jo bil opazoval, kako je odpirala duri, kako je stopila v sobo, kako je sklenola roki nad prsimi, kako so jej žarele od nepopisljive strasti in poguma oči in s kakim glasom je vzkliknola: „Vedela nisem do danes, da nisi človek, temveč mrzel kamen!“ poznal bi ne bil stare služabnice. Tako govori človek, ki je imel ali ima tehtne uzroke in pravice ter zahteva opravičevanja.

„Ali je nisi našla torej?“ pravi grajščak z milejšim glasom, kakor bi bil kdo pričakoval, in zre v staro ženo, ki se je bila ponosno razkoračila pred njim.

„Srečen si zdaj, ker si se iznebil obeh.“

Poslednje besede je govorila grajska dekla z ostrim naglasom in pristavila potem: „Vsega tega bi ne bilo potreba, ko bi imel ti srce, ko bi se ne bil sramoval lastne krvi!“

Z desnico potegne baron po visokem čelu, kakor da bi hotel izbri-
sati nekaj spominov iz njega, potem se nagne proti ženski in pravi mirno: „Veš, kdo je kriv, da se je zagledala baronica vá-nj? Moja

dobrota, nihče drug. Kaj ni živel kakor gospod, ali se ni bolje oblačil kot drugi, ali ni zmajevala ostala družina z glavami, ker je vladal povsod le Nikelj, samo Nikelj. In on, nihče drug ni kriv požara, tega sem prepričan jaz in ves svet. Potém naj pa mi očita kdo, da nisem bil njemu več, kakor bi bil moral biti?“

Tihota nastane nató za nekaj časa. Črez nekoliko vstane starka, sklene roki in pravi: „On je prestal, Bog ga je sodil in mu odpustil grehe do nepoznanih starišev. Le vprašam te, zakaj si mu prepovedal crkven pokop, zakaj si mu zabranil duhovnika, zakaj braniš kropilce k njemu?“

Na vsa ta vprašanja jokajoče starke bila je le kletev odgovor.

V.

Bil je drugi dan, kar je ležal grajski valpet na mrtvaških deskah, in nihče ni vprašal, kdo ga naj pokoplje in kdaj, ali se mu sme skopati jama na blagoslovljenem pokopališči, ker je umrl brez zakramentov.

Solnce tretjega dne je zamižalo za gorami. Grajščak je boječ prijezdil iz bližnjega mesta. Zapahol je lastnoročno grajska vrata, ko jame po treh crkvah v obližji bití plat zvoná, ko se jame dvigati prah po cesti.

Malo trenotkov pozneje prikaže se procesija s sekirami, koli, kosami in cepci oboroženih kmetov; v divjem begu hiti proti gradu, dviga pesti in kliče: „Smrt Kacenštajnarju, gorje zasramovalcu naše vere in našega mrtvega prijatelja.“

Baron je stal bleđ na obzidji. S samokresom v desnici ukazoval je svojim hlapcem, kako se naj postavijo in razdelé v obrambo proti puntarskim kmetom in kako naj ubijejo vsakega, ki si upa prodreti na dvorišče. Hlapci sicer molče ubogajo, kajti dobro poznajo svojega gospoda, ki milosti ne pozna.

Med tem dospe razjarjena četa do obzidja. Grozéc zahteva truplo mrtvega valpeta, da ga po krščansko pokoplje. Mesto odgovora čuje se strel iz grajščakovega samokresa. Prvi izmed kmetov, lep korenjaški mladeneč, ki se je uprl v grajska vrata, zgrudi se smrtno zadet na zemljo. Kri razjari osupnenó množico. Sekire se jamejo dvigati, vrata se tresejo. Še en mahljej in z divjim krikom planejo srditi kmetje na dvorišče.

Nekaj mož dvigne truplo na rame, nekaj jih drvi v grad kričéc: „Grajščak sam mora pokopati valpeta. V pričo nas mora moliti zá-nj in ga prositi odpuščenja.“

Kmalu potém pripeljejo kmetje bledega in raztepenega grajščaka, vprežejo ga v voziček, na ktereга položé truplo. Med nepopisljivim hrupom in kričem mora peljati Kacenštajnar mrtveca na pokopališče.

Med potem mu obesijo celó velik molek na vrat in na glas mora moliti rožni venec za umrlega. Ko pridejo na pokopališče, dajo mu lopato in odkažejo kraj, kjer naj počiva mrtvec. Ponosni plemenitaš mora lastnoročno kopati jamo istemu, ktereга je pustil umreti brez zakramentov.

Takega pokopa ni pomnil nihče, ostal je do današnjega dne v ljudskeј pravljici na Gorenjskem.

VI.

Odslej je bil grad Kacenštajnarjev zapuščen. Grajščak je bežal po prisiljenem grobokopanji v mesto in tožil puntarske kmete. Dolgo je trajala pravda, a brez uspeha. Zaraditega ni tudi Kacenštajnar mogel misliti na popravlanje svojega gradu. Napósled prodá posestvo neplemenitašu, bogatemu kupcu iz Nemčije.

Stoprav drugo pomlad prične se v gradu novo življenje. Podira se staro zidovje in stavi novo. V lepem slogu se mora prenoviti poslopje, kakor da bi hotel novi grajščak s tem zakriti žalostno zgodovino svojega prednika.

Dve leti pozneje praznovalo se je slovesno dozidanje novega gradu. Prenovilo se je v krasnem slogu obširno grajsko poslopje. Le starodavni vodnjak na grajskem dvorišči stal je neizpremenjen kakor stoletja poprej in kakor še dandanes stoji.

Skrivnostna tihota ga obdaje. Žale spomine vzbujajo njegov z mahom zarasteni kameniti obok, kakor da bi čutil tudi on, da si je končala zadnja grajska hči v njegovej globini svoje mlado življenje — zaradi ljubezni do svojega nezakonskega brata, lepega valpeta. V vodnjaku so našli namreč nekaj dnij po valpetovej smrti mrtvo grajsko Rozamundo.

V sedaj zopet razpadlem gradu nekdanjih Kacenštajnarjev ne prebiva več gospoda.

Ali na obrobji starodavnega vodnjaka razločujejo se še na pol izbrisane besede:

„In memoriam bar. Rosamundae Katzenstein.“

Letna številka in daljši latinski verz spodaj ne moreta se raztolmačiti več, ali ljudska pravljica o grajskeј Rozamundi pa še živi od roda do roda.

Pesni mladeniške ljubezni.

21.

Ptičice lepo so pele
Milo in glasno žgolele,
Ko se vesna je vrnila
Raj nam zopet odklenila.

Tudi jaz glasno sem peval
Radost svojo razodeval
In kakó ne, saj med cvetjem
In med ptičic glasnim petjem

Zá-te zorna ti deklica
Srca mojega kraljica
Se ljubav je v srci vnela
Zá-te v srci je vzplamtela.

In sedaj kot žar nebesni
V dičneji milokrasnej vesni
Z lečjo milozlate boje
Glej, obseva srce tvoje.

22.

Vinca si mi piti dala
Sladko zraven se smejala
K meni se za mizo vsela
Živo v lica zarudela.

In ko tebe sem se taknil
Sladek ti poljub izmaknil
V prsih mojih srce burno
Bilo bolj in bolj je urno.

In nekako hrepenenje
Milosladko poželenje
V srci se mi je vzbudilo
K tebi vedno me vabilo.

In sedaj pa brez pokoja.
Poljubljal bi lica tvoja
Tebe bi goreče ljubil
Enkrat pa lepó zasnubil.

23.

Zvunaj je vihar razsajal
Z grozo srca vsa navdajal
Vmes je blisk po zraku svigal
Koče po doléh užigal.

Raz visoke pa planine
Vode vrele so v doline
In po polji, cvetni trati
Pokončale up se zlati.

In ko v vodo divjo, kalno
Zrlo mi okó je žalno
Ko pod milim nebom stal sem,
Pred požarom trepetal sem,

Glej, tedaj dekletce milo
Srce je za te molilo:
„Bog neskončni, oče mili
Varuj mi sedaj jo v sili!“

24.

Daleč proč si se peljala
Daleč, daleč potovala
Mene deva ljubomila
Pa si samega puštila.

Srce zdaj mi bol boluje
In po tebi zmir vzdihuje,
Tiho, tajno pa solzice
Kapljejo čréz blede lice.

Zá-te šel bi v ljute boje
Zá-te dal bi žitje svoje,
Tebe zvezda moje sreče
Ljubim vedno jaz goreče.

In zató dekletce milo
Mojih srčnih ran hladilo
Oh nazaj, nazaj vsaj pridi,
Da okó te zopet vidi.

Cveti, cveti roža moja
 Cveti, dehti brez pokoja,
 Ná-te rad se jaz oziram
 Ná-te vide rad upiram.

Oj kakó si vendar dična
 Ljubici si mojej slična,
 Lica tudi nežna njena
 Kakor ti so zmir ognjena.

Kedar zrem v okó jej jasno
 O kakó takrat pač glasno
 V sreci mojem, v hrami sreče
 Milo mi ljubó šepče:

„Ljubi jo! V ljubezni srečni
 In zvestobi sveti, večni
 Deva zorna, blaga, mila
 Tudi tebe bo ljubila.“

Cveti torej roža moja
 Cveti, dehti brez pokoja,
 Ná-te rad se jaz oziram
 Ná-te vide rad upiram.

A. Pin.

S o n e t.

Po belej cesti se glasé podkove,
 Junaki drzni, na gosti krvave
 Na brzih konjih se ženó v daljave
 Na boj, na vruga je trobenta zove;

Ob cesti orje kmetič in glasove
 Junaske čuje, a ne dvigne glave,
 Do boja njemu ni in ne do slave,
 Za brazdo s trudom reže brazde nove.

Pač krasno hrabre je junake zreti,
 A sled jim zemlje bodo razteptane,
 Spremljalka smrt in smrtne bridke rane;

Kmetiču pak o srečnem mladem leti
 Iz zemlje z lastnim znojem pognojene
 Obilén božji blagoslov požene.

Mirko.

Stari Džuldaš in njega sin Mamet.

Povest iz življenja v srednje-azijatskih pustinjah. — Ruski spisal N. N. Karazin,
preložil † Fr. Jos. Remec.

(Konec.)

XIII.

Nadzornik Naum Konovalov oddajal je oves iz državnega skladišča topničarjem in bil že gotov s poslednjo vrečo, ko se zopet privlečejo vojaki pešci po moko.

„Ne zadržuj nas, Naum Ivanič, nam se mudi,“ pravijo mu oni.

Dan je bil vroč, na nebu ni oblačka; vse je tiho, samo beli, drobni, močni prah plava po zraku nad skladi ter se vseda na vojaško obgljeno obleko.

Semkaj dirja na vso sapo vozar Jaška, skoči z voza na diru; njemu samemu primanjkovalo je sape in izgubil je kapo.

„Naum Ivanov, gospodinjo tvojo so pripeljali! Katarino Nikolaevno!“

Naumu Konovalovu, sedečemu na vreči, padla je računška knjiga iz rok . . . Posedel je en trenotek s široko odprtimi očmi, a potem jo udrl proti pristanišču naravnost čez polje, čez ograje in meje. Pozabil je celó, da je duri v skladišči pustil na stečaj odprte, da ga čaka narod za delom.

„Ah, presrečni!“ govorili so delavci gledajoč za njim.

„Nikar tako ne leti!“ rekel je za njim smehljaje podčastnik s svetinjami.

In tu so obkolili vojaki vozarja Jaško z vprašanji.

„I nu, bratci,“ dejal je vozar Jaška . . . „Peljala sva se s polkovnikom v trojki¹ k pristanišču; prišla je namreč četa novobrancev iz Nukusa in polkovnik si jih je hotel ogledati na bregu. Gledava, kar vidiva, da nekdo čoln k bregu privezuje. No in tú, bratci moji, prične se naša povest. Iz čolna skoči ženska in pade na tla, kakor bi jo božje vrglo ter jame kričati, ali ničesar ne razumeš . . . Potem je prišla k sebi. Kje, dejala je, je moj Naum Ivanič? — In suha je postala, bratci moji, obleka vsa razcapana, ne razločiš, kaj ima na sebi. Poročnik Šutor jo je jel gledati ter jo spoznal. To je, dejal je, Konovalova žena, ki je nedavno v stepi izginola. In tudi izmed drugih spoznali so jo takoj nekteri. Polkovnik jo je ukazal posaditi v svoj tarantas (voz

¹ Rusi se vozijo zeló radi v trojki (Dreigespann). V ojnice vpreženi konj je bol krepek in velik od pripreženih. Prvega imenujejo „ojničnega“ in zadnja „priprežna“

s pokritim zadnjim koncem) in jo pokrila s svojim lastnim plaščem. A ona je še vedno kakor omedlela, brez zavesti in se samo z vsem telom stresava. Mi smo postali žalostni; nekogi, ná-njo pogledujoč, kar na glas jokajo, a drugi se jedva vzdržujejo in se obračajo proč . . . Od gospodov častnikov nekogi kričé: „Dajte jej čaja!“ nekogi: „Pošljite jo k doktorju!“ Polkovnik reče meni: Vpreži takoj priprežnega in goni v skladišče k možu, naznanjat mu. A tú, golobčki moji, zgodi se nekaj drugega, še bolj čudnega! Iz čolna prileze starček, pade na kolena in leze tako, ne vstajaje, naravnost k polkovniku. Ko naši to zagledajo, priskočita precej dva s puškami, no polkovnik ju je odgnal. Pošljite, dejal je, po tolmača! No čemu bode tolmač, ko jo je on sam jel rezati po rusko, po našem . . . To in to, rekel je, storil sem, Kristusovo vero sem zatajil in zavrgel, kri nedolžno sem prelival vse življenje, bežal sem od vojakov . . . Nagovoril vam je strašno veliko! Lasje se se jeli ježiti, duša strjati. In govori vam on, bratci moji, brez vseh oviukov, ne tako, kakor bi ne znal, kaj govori, ampak vse po vrsti, vse zaporedoma in sam plaka, sam kesa se v duhu. Še le ko je opomnil o grofu Perovskem in o atamanovem namestniku Stirovu, mahnil je polkovnik z roko in se nasmehnil, a poprej je gledal s strašno grozo na starčka.

Nasmehnil se je polkovnik in rekel: Nu, navedel si dovolj starega, no pozabil si, da imamo Rusi pregovor, ki pravi: „Kdor se starega spominja, temu oko ven“. Ravno tako je rekel. Potém je ukazal njemu vstati, a on ne vstane, ne uboga. Polkovnik mu je razsodil precej potém: Kar si se ti, dejal je, pregrešil proti carju belemu, to ti odpustim jaz v njegovem imenu po danej mi oblasti; kar proti ljudem, preživi ti tukaj svoje življenje in poravnaj z dobrimi deli; a kar proti svetej veri, proti Bogu, odvedó naj te k očetu Spiridionu . . . Tú pa sem jaz semkaj podirjal in polkovnik, posadivši ženo k sebi v tarantas, sedel je in pognal v trdnjavo.“

„To je on razsodil dobro, prav dobro,“ dejal je važno podčastnik s svetinjami. „Sedaj pa, fantje, le poberite vreče in zaprite skladišče. Sedaj pač Naumu Ivanoviču ne bode več do izdavanja moke; sedaj se bode razveseljeval vsaj kake tri dni.“

„Gotovo se bode razveseljeval,“ potrdil mu je osepičen vojak. „On je od gorja več ko pol leta samo pil, potém se je strezoval in se vrgel v molitev, no in sedaj bode jel zopet živeti veselo.“

„Rés, kaka radost pride včasih človeku, kako srečo pošilja komu Gospod?“

„Sedaj ga pa le pojdimo pit, sedaj ga lahko. Če ga sedaj pri takem slučajju ne bomo, ne bodemo ga nikoli . . . In to se tudi pri tako važnej dogodbi spodobi.“

In četa pešcev, pobravši vreče in spravivši skladišče v red, povlekla se je korakom po prašnej, globokotirnej cesti proti kraju, kjer se je videla skupina topolov in košatih jagnjedov in se je v tankejši, zobčastejši črti raztezala stena Petro-Aleksandrovske trdujave.

XIV.

Glej, stari Džuldaš že sedmi dan kleči pred crkvenimi durimi. Nihče ga ne moti, še celó straže menjavajo se po tihoma, oziraje se s češčenjem na spokornika.

Oče Spiridion mu je naložil sedemdnevno očitno pokoro, no sedaj mu je že samemu žal, da je tako dolg čas določil. Pravil je polkovniku pri čaji: „Šesto desetletje živim,“ dejal je, „četrto sem duhovnik, a takega poučnega primera nisem še videl . . . Vse svoje življenje hoče on Kristusu in Bogu posvetiti . . . To je dejanje, ne same prazne besede . . . Presunljivo!“

Bil je neki major iz pribaltijskega okraja, strašen pijanec, in še ta, ko je šel mimo crkve, postal je, pogledal in dejal:

„No, jaz menim, da je dovolj . . . Poslušaj, starček, poslušaj . . . dovolj je!“

No starček ni slušal majorja, ne ubogal njegovega: „dovolj je,“ — on kleči, kakor bi ne bil s tega sveta, ter se goreče priklanja k prašnim, od soluca razgretim crkvenim stopnicam, in suhi njegovi ustni šepčete neprestano besede kesanja.

Vzdrami se jedva, ko mu sam oče Spiridion ostro in resno ukaže vstati, iti za njim in použiti čašico čaja s koščekom kruha. Stari Džuldaš použije podarjeni mu grižljaj in se zopet vrne na svoje mesto. Tamkaj prebije tudi noči; tu in tam malo zadremlje, no tudi v spanji, v dremoti šepčete in se gibljete njegovi moleči ustni.

Na zadnje prišel je zaželeni sedmi dan; bilo je ravno na nedeljo. Zvečer po večernicah izpovedal je še enkrat oče Spiridion spokornika, izpreobrnena in mu dejal krotko:

„A jutri, Šimen, dopustim te k svetemu obhajilu. Poprej pa pojdi še v kopalj. Tja te popelje moj Karp in te napravi potém v čedno obleko.“

Vsi prebivalci Petrovo-Aleksandrovska zbrali so se ta dan v crkvi, da bi videli, kako bode Šimen sprejel sveto obhajilo. Sam polkovnik se je napravil v paradno uniformo z redovi in gospodje častniki tudi po njegovem zgledu.

Pobožno, veličastno izvršil se je sveti obred.

In čudno! Videli so vsi . . . Jaz sam bi ne veroval, če bi ne bil videl s svojimi lastnimi očmi. To strašno, od bolezni izrito, spačeno lice, s sivimi razmršenimi lasmi, z rezko razločujočimi se čeljustmi —

to lice odvrženca, lice s pečatom prokletstva — zdelo se je vsem veličastno in še celó, naj reče kdo, kar hoče, obrazno lepo.

„Duh prosvetljenja vesti, razuma in mirú duševnega bil je odtisnen na njem,“ pojasnil je oče Spiridion za slavnostnim zajutrekom pri samem načelniku oblasti.

A drugi dan izginol je bivši stari Džaldaš, sedanji Šimen po prejšnjem, iz Petro-Aleksandrovske trdnjave.

Pogrešili so ga pozno, še le proti noči, sicer bi ga bili morda poiskali.

Izginol je, kakor bi se bil v zemljo pogreznol.

XV.

Starček koraka po bregu reke Amu proti njenemu toku po debelo nanošenem pesku.

Čoln svoj pustil je na svojem mestu, saj ga ne more vleči s seboj navzgor po tečenji, ko še sam s težavo prestavlja nogi.

Pot, ki sta jo naredila v enem dnevu, ko sta plula semkaj, preмага sedaj z božjo pomočjo v treh dneh. No zadovoljen je s tem, samo Bog daj kreposti v nogah, moči in sile duševne.

Nogi, dasiravno stari, ste k hoji po pesku privajeni, a te druge sile tudi ne primanjkuje, nasprotno, ona se vedno pomnožuje in pomnožuje.

Šimen je že mislil, da ne bode več videl svojega sina Mameta, a sedaj se je obrnoló drugače, obrnoló se je vse tako lepo, nepričakovano in mu novo misel probudilo v glavi.

„Sedaj se hočem vrnoti takoj na otok, pregovoriti in preprosiiti sina, da pojde z menoj. Povém mu vse, kaj sva sedaj postala, da sva ruska, in semkaj pripeljem mladenča . . . Moja pesen je izpeta — jaz nisem ničej, jaz sem sedaj samo božji, a on naj posluži carju belemu, veri in resnici. Sprejel bode krščansko vero, delo za očeta poplačal . . . Zakaj bi ne šel, zakaj bi se ustavljal . . . Povém mu tudi, kar se tiče Katarine . . . Porečem mu, da mi je sama ukazala iti po njega, da je sama obljubila preskrbeti mu mlado, lepo ženico . . . Dà tako mu porečem . . . Pa saj je tudi on, moj Mamet, krepek mladenec, lep, da mu ga ni para. Bode se takoj privadil, za vsako delo bo krepek. Ne z nevoljo, z radostjo bode ga vzelo dekile . . . Ah, daj samo, Gospod, doživeti še to — meni sivemu starcu.

Milostljivi Bog mi je odpustil, odpustil vse moje težke pregrehe. Sam oče Spiridion je rekel na glas vpricho vseh: „Odpuščajo se ti, rob Simeon, voljni in nevoljni grehi . . .“ S tem je tedaj poravnano, samo v prihodnje ne greši več . . . No sedaj tudi lahko od Boga pričakujem milosti. No kake milosti je meni treba . . . Samo ene: Daj mi, Gospod,

najti živega, zdravega mojega preljubljenega sina, pomagaj mi ukrotiti njegovo zakostenelo dušo, premagati trmasto нрав, pripeljati semkaj brezdomnika, nesrečneža, vpeljati ga v novo življenje, pošteno, delavno, družinsko, da sprejme pravo vero in čuje besedo evangeljsko po očetu Spiridionu . . . Ne za sebe, o Gospod — za njega molim, za Mameta, mojega goloba!¹⁴

Tako premišljuje in prebira v svojej glavi Šimen in brez utrujenja, brez oziranja koraka vedno naprej in naprej . . . A naproti njemu vali se motna, penasta voda Amu-Darje ter nese stebila suhega trstja, staro dnišče segnilega čolna; vsakojako nesnago nese in šaro s samega vrhovja noter do morja Aralskega, no ne nese pa ni éne vestice o zaželenem otoku niti enega zvoka od sinovega glasú.

No glej, dolgo že, ah kako dolgo koraka stari Šimen po pesku.

Ali na dvanajsti ali na sedemnajsti dan, ne more se pomniti, zagledal je Šimen v daljavi z grmovjem zarasten kraj, in precej za njim leži njun otok. Spustil se je z brega in šel prav ob vodi; kmalu je našel tudi bolj plitvo mesto, kjer se more priti brez čolna, nekoliko v brod, nekoliko v plav, na otok.

Solnce je že jelo zahajati, ko je Šimen zagledal svoj dolgi kot, no kako čudo je to? Strehe na zemljanki ni videti, a mogla bi se videti od tukaj prav dobro . . .

Mučno stisnolo se je srce. Šimen se je ustavil malo, pomislil in se spustil hitro v brod . . . Plavati zna starec ko riba . . . Drugi pot šel bi na krivo, ovinkom, a sedaj spustil se je naravnost érez strmino in globoke vrtince . . . Z božjo pomočjo premagal je vse to, in glej, že čuti z nova trdo dno pod nogami; tú se je pričelo znano trstje, tamkaj molé iz vode količi, kjer sta prošlo jesen štiri jesetre na enkrat ujela . . .

Dospel je Šimen na breg, ves premočen; noge je imel odrte ostrim kamenjem, pleča opraskana trnjevim grmovjem. Spustil se je skoro begom naravnost proti zemljanki.

Vse je prazno . . . prazno . . . Samo kup oglja in pepela leži na kraji, kjer je stala njuna koča.

Starček je vse ogledal, a ne prišel precej ob pamet . . . Bil je krepak!

Tamkaj leži tudi dnišče velikega čolna, vse obžgano; s peskom in ilom ga je prevleklo. Tamkaj, kjer so visele mreže, kjer so se ribe na razpelah sušile, tudi tam vidi se oglje in pepel, no že star. Tu in tam pognala je že sočnata trava skozi požarišče . . .

Ni zgorelo vse samo od sebe; vidno požgano je po človeških rokah, in ne od tujih, ampak domačih . . .

„Mamet, Mamet!“ zaoril je na vse grlo stari Šimen in glas se mu je pretrgal.

„Mamet — golob moj jasni — Mametček, moj sin . . . Kje si ti?“
Od nikoder ne čuje se ni zvok ni odklik . . .

Samo bregov jek je poprijel obupni krič starčev, in odmevalo je od ene nabrežne peči do druge, — odmevalo in zamolklo zamrlo.

„Ušel je Mamet, ušel! očeta je zapustil, ne pričakal,“ hodi po glavi Šimnu, a srce mu pravi nekaj drugega, hujšega . . . Bije se ob prsi kakor prepelica v mreži in glasno vzdihuje.

„Ni ušel, . . . išči ga tukaj v bližini. Hodi, išči ob bregu, počakaj odlivnega časa.“

In jel je hoditi in iskati stari Šimen, jel čakati časa odlivnega . . . Dočakal je polnoči, a še vedno brodi po bregu . . . Brodi in vsako stvar opazuje, kjer se val v kaj zaleti in se posebno zapeni, kjer se kaj črnega pokaže na pesku, kjer se kaj, kakor živo, zamaje.

A noč je tiha, svetla. Luna je priplavala na nebo in zaliva s srebrnatim svitom puščobni kraj; v širokem, tresočem se stolbu odseva ona črez vso reko.

Šimen hodi, išče in še le proti jutru, ko je malo pobelega pasica na iztoku, pripeljal ga je Gospod na pravo mesto.

On vidi, da izpod peska molite goli nogi, in dobro zna, čegavi ste ti nogi . . . Z ilom in školkami se je vse telo že davno prevleklo . . . Ne moreš ga hitro izkopati, posebno z golimi rokami ne.

Kakor pes nad suslikovo (*Zieselmaus*, *Spermophilus fulvus*) luknjo, tako koplje Šimen okoli sinovega trupla . . . Odril ga je, odkopal, obsegel in vlekel na suho mesto. Telo — to bi ne bilo ničesar — no kamen, ta ga ovira, in ta kamen je privezan na vrstico iz las in je okoli vratú trikrat krepko zamotan.

„Božja volja, božja kazen meni mnogogrešnemu!“ pošepetal je Šimen in se spustil na koleni pred hladnim, osklizlim telom.

Tukaj nad tem truplom bile so popolnoma razbite njegove lepe sanje, tu se je končalo tudi njegovo duševno življenje.

Brez pritožbe, brez vzdihla prenesel je starček prve trenutke velikega gorja, in molčé, s suhimi očmi, s težko bijočim srcem poprijel se je poslednjega dolga — pogreba.

Na svojih plečih odnesel je telo na tisti kraj, kjer je stala njuna kočá, izkopal z rokama globoko jamo v pesku in spustil vá-njo truplo, pomislil malo in na enkrat spomnivši se, snel s svojega vratú srebrni križec, ki mu ga je bil pred svetim obhajilom oče Spiridion obesil okoli, ter ga položil Mametu na prsi.

Izšlo je solnce, visoko visoko se je dvignolo, skoro je stalo na pol-dnevu, ko je bilo dovršeno delo pogrebno.

Šimen je nanosil visok kup peska nad gomilo, prekrizal ga z obema rokama, hotel postaviti kak križ, no spomnil se je, da ponevedoma lahko najdejo gomilo musulmani, nekristjani, in jo na zadnje še oskrunijo . . . Vsedel se je starček h gomili, sklonil glavo na kolena in zaspal, sam ne vedóč kdaj, krepkim, otročjim snom, kakor tedaj, ko so ga v stanici klicali še za Senko, na dišečem senu pod očetovim kožuhom.

XVI.

Leto za tem, morebiti nekoliko več, jel se je po stanicah uralske vojske pojavljati brezdomni starček, berač, bogomolec, ves razcapan in bosonog; z brglo v roki, z mednim, težkim križem na golih, zarastanih prsih, hodil je iz stanice v stanico, živéc se vbogajme.

Kdo je on bil, o tem ni on nikomur pravil in tudi ga nihče vprašal ni, čeravno je starček čestokrat vzbujal radovednost staničnikov s svojim čudnim vedenjem.

Prišedši v stanico izbral si je on navadno ali trg pred crkvijo ali posebno živ prostor uličnega prekrižja, padel tam na kolena in rekel glasno in razločno trikrat: „Odpustite mi, dobri ljudje!“ Za tem se je jel priklanjati do tal po crkvenem križi na vse štiri strani¹ in šel dalje, dovoljujóc si samo pod milim nebom počitka.

Večkrat so ga vabili, naj prenoči v hišici ali vsaj na svilih, a on se je uporno odrekal ter bežal proč od bivališča.

„Gotovo je naredil tako obljubo!“ rekali so staničniki in niso več vznemirjevali starca niti nadlegovali ga s takimi vabili. Hodil je starček počasi iz stanice v stanico, a vest o „čudnem“ bogomolci berači prehitela ga je večkrat na poti, in ne enkrat moral je starček prenašati zbadljive poglede pričakujočih ga zijašov, posebno ženskih.

No on se ni zmenil za tolpe zijašov, ne za zbadljive opazke, brezobzirno na glas govorjene. On je mirno izvrševal svojo poulično pokoro, delal mirno svoje določene poklone do tal in težko privzdignovši se na noge, šel je dalje in dalje, obiskujoč vse kraje in naseljenja nekđaj rodne mu vojske.

Za tem, v sledečej spomladi, videli so starca že na Volgi. On je šel ob bregu reke navzgor, moléc pomagaje popotnim brodarjem vleči čolne na konopnenih vrveh.

Črez pol leta videli so ga v Vologdi, a poslej na bregih severne Dvine, na poti v Arhangeljsk in na zadnje, v tihej jesenskej noči, pri

¹ Pravoslavni imajo po svojih crkvah križe z dvojnim drug na drugem navpično stoječim prekrižjem.

železnih vratih Soloveckega samostana, sedlo je na prag, onemoglo od mraza na pol trdo, trhlo telo starega Šimna.

Jedva so se koščeni, skrčeni prstje dotaknoli ročka dvernega zvonca, začul se je otožni glas kovine, glas kakor podrezan vetrom, ki je pihal od morja, no glas uslišan od teh, katerim ga je bilo treba slišati.

Črez trenotek odprle so se duri do polovine, med durimi pokazala se je roka in rokav črne meniške suknje in tresoči, starčev glas je rekel: „Vstopi z mirom!“

D o m a č a v a s.

Po polji cvetnem gre junak;
Lehkó sréc, lehak korak
Ga v vas domačo danes nosi,
Okó žari se mu v ponosi.

„Oj sveta vas, domača vas,
Kakó srénó, srénó te jaz
Domú se vračajóć pozdravljam,
Kakó srénó te blagoslavljam!“

Ti moj ponos si, moj uzor,
Ti sreće moje si izvor,
Oj hiše med zelenjem bele,
Pozdravljam vas iz duše cele!

Dekleta oj domača vé
Ve dika ste zemljé;
Da žopet z vami se radujem,
Hitreje zdaj naj še potujem!“ ...

Ob palici zdaj starček siv
Prihaja zmed zelenih njiv;
Za njim dekleta pevajoča,
Kar jih premore vsaka kočá.

To se glasi črez cvetno plan,
Črez cvetno plan v nedeljski dan!
Veselje vsem srcá navdaje —
Kje iščem naj si sreće slaje?

Po polji cvetnem naš junak
Še bolj pospeši si korak,
In kmalu vse rokó mu stiska,
Da solza mu v očéh zabliska.

In dalje zdaj v domačo vas
Ga spremlja pesni divne glas.
Domá pa jim pripoveduje
Od zemlje daljne, zemlje tuje.

Od vélikih in lepíh mest,
Prijaznih in širokih cest,
Da vsem okó se v željah sveti,
Da vsak želi z očmi to zreti!

Pripoved svojo ko končá,
Besede pa junak dodá,
Besede, ki iz srca grejo
In srca sama jih umejo:

„Naj lep le bo mi tuji svet,
Očarljiv naj njegov je cvet,
Pred tabo moja domovina —
Vsa daljna skrije se tujina!“

J. Kostanjevec

Sivi Jurko.

„Hrast ječi vrh skalne gore,
Ako stresa ga vihar;
Roža se solzi na vrtu,
Ak' se skriva solnca žar;

Slavulj brez slavulje ljube
Ne golči skoz tiho noč;
Srcu mojemu pa peti
Osamljenemu ni moč.“

Tako toži sivi Jurko,
Mrko pa okó mu zre,
Kak' nad glavo mu žrjavi
Se ženó do juga tje.

„Oj žrjave,“ Jurko misli,
„Vrne nova nam pomlad,
Nikdo meni ne povrne
Pokopanih sanj in nad.

Kam so leta, mlada leta,
Kam je up in strah željá?
Al' so gore je zakrile,
Al' požrlo dno morjá?

Solze res so nam tolažba,
A mladosti zlatih dni
Izgubljenih in minulih
Morje solz ne oživi.“

Tužno Jurko glavo sklone,
Ali ustno mu veli:
„Čase sém in vina v čaše,
Da se tuga zamori!“

Mirko.

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

69. Biberica.¹

(Voča.)

Jenkrat je bila jena mati pa je imela tri sine i jeno čer, a ovo čer je rad imeo jen človek, šteri je imeo jeno oko i to na čela, a on se je zvao pesjanik. Jen pot su išli ovi tri brati davko na pole orat pa su rekli materi, da jim naj pošle jesti na pole s sestrom, da bi vnogo zamudili, ako bi išli dimo jest. Onda je mati skuhala tri hrane pa je dala svoji čeri, naj to nese svojim bratom na pole. Ona je nesla, pa jo je zestao ov človek pesjanik pa je jesti hitio dol a njo je odnesio k sebi dimo i za ženo si jo je zeo, a brati su znali, da ov pesjanik rad ima njihovo sestro. Ovi su orali do večera pa su bili tulikajše gladni

¹ Prim.: Palček v Pripovedkah 1859 str. 116 in Pedenjčlovek-laket-brada str. 180. Glej tudi Schleicher Lit. Märch. Vom Bartmännlein.

pa kak su došli dimo, su počeli špotati svojo mater, zakaj im ni poslala jesti. Ona pa je rekla, da jim je poslala s sestrom jihovom. 'Da su to brati čuli, onda su taki znali, da jo je morti pesjanik odnesio. Vezda reče naj stareši brat: idem jo ja iskat. Onda je došio do pesjanika i tu je našio svo sestru. Pesjanik ga pita: hoćeš iti v hostu, ka drva vsečeš i dimo doneseš ali pa janjca klat i ako ti ali ja prvo donesem drva, onda ja tebe ali ti mene vubij, ako pak ja ali ti prvo zakolem janjca i ogulim, onda pa tak; vezda si zeberi, štero ti je vola. A ov reče, da ide janjca klat, a ov pesjanik naj ide po drva, kajti mu se je teže vidlo drva donesti neg janjca klati i guliti. Dobro, reče pesjanik, ja idem po drva, a ti pa klat janjca. Pesjanik zeme svo balto pa odeži v hosto pa odseče jeno grano i odnese jo dimo a kak je dimo došio, stopram je ov drugi janjca zaklao, a pesjanik zeme balto pa odseče ovomu glavo. Tak se je dogodilo z drugim i trejtim bratom. Ve je mati bila brez deteta pa je prosila Boga, da joj naj dá još jenoga sina, a Bog joj je dao sina, koj se je zvao Biberica. Ov je bio vre od mladosti jako jak, a 'da je zrasio, je večkrat mamu pitao, a ima on još kaj bratov. A ona mu je rekla, da ne. Onda jo je jenkrat počeo vre kleti, zaka mu ne pove istino. Onda mu je rekla, da je imeo tri brate i jeno sestru, pa je ove tri brate pesjanik zaklao. Onda si je Biberica dao jeno balto napraviti, štera je bila pedeset centi težka, pa je išio k pesjaniku. 'Da je k pesjaniku došio, rekio mu je, da mu naj dá njegovo sestru, a on reče, da mu prvo ne da, nek da naj si zebere štero si oče, ali iti po drva ali pak janjca klat i gulit. Onda reče Biberica, da ide po drva, a pesjanik naj janjca ide klat i gulit. Biberica je potekio v hosto pa je vsekio jeno grano od hrasta i odnesio k pesjaniku, a kak je donesio, mam mu je odsekio glavo a blago i sestru je odnesio dimo k materi.

Onda je Biberica išio dale po svetu pa je došio do jene hoste, tam je našio jenoga človeka, šteri se je zvao vrlišum, šteri je naj vekši i naj debleši hrast spuknou i špicom vu zemlo zapičio. Biberica pita njega, zaka to dela, a on mu reče, da se vući, kak bo onoga jakoga človeka, šteri je na svetu i šteri se zove Biberica, vu zemlo hitio. A Biberica mu reče: ja sem, hodi se hitat. A oni su se išli pa je Biberica hitio ovoga vrlišuma pa ga je šteo zaklati, a on je njega prosio, da mu naj oprostí, da bu mu deset let veren. On mu oprostí. Onda su ovi dva išli dale pa su došli do jene pečine, a ondi su našli jenoga človeka, koj se je zvao kamenolom i šteri je pograbio pečino pa jo je hitio v zrak a onda jo nazad prijeo i vu rukaj zdruznuo. Onda je pitao Biberica njega: kaj ti to delaš? On mu reče, da se vući hitati, da je čuo, da je na svetu jedin človek, šteri je jako jaki, a on se zove Biberica. Onda je Biberica rekio: ja sem, hodi, idemo se hitat. Onda

su se išli hitat pa su se hitali jeno vreme, onda na jen pot hiti Biberica kamenoloma doli pa ga je šteo zaklati, a kamenolom ga je prosio, naj mu oprost i obećao mu je, da mu bude deset let veren. Onda su išli 'si tri dale pa su jako gladni vre bili, pak reče Biberica vrtišumu, da ono pečenko, štero su imeli sobom, naj peče, a ovi dva su išli dale v lov. 'Da je vre pečenka bila skoro pečena, došio je jeden človek pedenčlovek-laketbrada, pa je pitao ovoga vrtišuma, za koga peče. Vrtišum reče: za moga gospodara i za me. A pedenčlovek-laketbrada zeme burkle pa pritisne vrtišuma k zemli i zeme pečenku pa odbeži. Onda su došli ovi dva z lova pa su šтели jesti, a ni ga bilo kaj. Vezda pitaju ovi ovoga, 'de je pečenka, a on reče, da je došio pedenčlovek-laketbrada pa je odnesio pečenko. Onda se je tak dogodilo i s kamenolomom. Vre su jako gladni bili, onda je rekio Biberica: ve pa bum ja pekió. 'Da je vre pečenka skoro pečena bila, dojde pedenčlovek-laketbrada pa pita Biberico, za koga peče, a on reče: za me. Onda veli pedenčlovek-laketbrada: to bu za me a ni za te. Onda je Biberica rekio: čekaj malo, ja ti dam više pečenke pa zeme meklo pa hiti pepela vu oči ovomu pa ga onda pograbi i hitio ga je vu jeden hrast. Došli su ovi dva pa su rekli: kak je to, da jemu nije zeo? A on njim reče: ite glet, tam vam je vu hrastu. Ovi su išli glet pa ga ni bilo. Onda je Biberica po drugi pot išio peč. 'Da je došio on človek, onda mu je pustio, naj odnese pečenko, a Biberica je tekio za njim, ka bu vidio, kam pojde. A on je išio vu jeno luknjo pod zemlo. Onda je Biberica onim dvem pokazao luknjo.

Onda su išli kupuvat vože. Kak su kupili vože, zvezali su za jeden beden pa su pustili Biberico vnuter, a on im je rekio, 'da on vožetom zmiže, da onda moradu vleči. On dojde vnuter a nutri našio je tri lepe devojke i njihovu mater i oca. Ovi su mu rekli, zaka je sim došio, da nigdar više ne bu izišio vun. A on njim reče, naj se nikaj ne boje, da bu on ovoga človeka zatokio. A one su mu rekle, 'da ti vnuter pojdeš, naj se ogledati, kajti su ti strašno grde stvari, štere bi te preplašile, a 'da dojdeš k njemu, naj ga više kak jeden pot vudriti, ako ga dva ali trikrat vudriš, onda ne buš živ. Dobro, on odide. Kak je došio k prvim vratam, našio je jen lagev pun zlatih penez, vu drugi hiži jen lagev pun samih srebrnih penez, vu trejti hiži pun lagev kufra, vu četrti pun lagev zlata, vu peti hiži najde stol i na njem jeden meč i jeno kupico nekakvoga pitja, a gori napisano na kupici: šteri ovo brzo spiye i meč zeme, on zakole sikkak ovoga človeka. On dojde vu hižo, ondi najde toga pedenčlovek-laketbrada, a on ga samo vudri a ov človek reče: vudri još jen pot, a Biberica reče: ni. Onda je ov samo opao. Vezda pošle on ove peneze i ove tri devojke gor. Onda 'da se bu on gori vlekio, mislio si je, da su oni magari,

morti bi ga pustili dol. Onda dene jeden kamen vu beden pa zamiže z vožetom pa su vlekli. Kak su do polovice dovlekli, pustili su dol beden i kamen, da se je pedeset klaftrov vu zemlo zapilio. On se vezda plakao, kak bu zišo gor pa pita mater ovih čerih, morti ona zna, kak bi mogio gor dojtí. A ona mu reče, da je jena vtica pri potoku, štera ima saki den mlade, a ove mlade da joj pozoj sako jutro pojé, pa ako on ovoga pozoja zakole, onda ga ona odnese na drugi svet. On odide vu jutro k potoku a na jen pot izide pozoj s potoka pa je šteo vtičice zeti, a Biberica fletno vudri pozoja svojom baltom i taki ga zatoče. Onda dojde vtica pa je našla svoje mlade pa je nje pitala: što vas je zbavio? A oni su ji rekli: on človek, šteri za grmom čepi. Onda je vtica pitala njega, kaj bi mu zato včinila. A on ji reče, da bi ga prenesla na drugi svet. A ona mu reče, ako ima tuliko hrane, ka bi ona i jejni mladi imeli dosta za jesti. A on je rekio, da ima. On sede na vtico, a vtica ga je prenesla na drugi svet. Onda je on išel ove iskat. Vidio je jeden jako lepí grad, on si misli: tu morado ovi dva biti. On je došio tam i ove dva je našio i mam je je zatokio. Onda se je Biberica z jednom oženio i bilo je veliko veselje i strelali su iz štukov i mene su vnuter nabili i strelili, i tak davko sem leteo, dok sem do sim došio i vam to povedao.

70. Tri brati.

(Z Murskega polja.)

Enok so bili tri brati pa so enega za bedaka držali in so ga tudi ne trpeli. Za toti čas bia je en grof pa je ne moga svoje čeri za moža dati te je napravia parado, namreč da bodo se na placi tri jaboke metale in kerí bo tote jaboke zgraba, on de doba mojo čer za ženo. A toti bedasti ima je za tovaršico eno vilo in mu je ona rekla, da naj on gre tote parade gledat pa da bo ona pomogla, da bo to zgraba. Pride den za to parado, odidejo naj prle ovi dva brata, zatem mo vila prnese obleč in mo da konja, kašnega je nišče ne ima, pa odide tá, gde se je to delalo in toto jaboko zgrabi. On ide kak naj hitrej domu in dá jaboko, konja in obleč vili, za njim pa pridejo njegová dva brata te so pripovedali, kaj so vidli, a on jim reče: sem jaz tudi vida, sem dol s túrna gleda. Oni so najnok túren podrli in so mo rekli: ne boš ti več gleda dol s túrna, smo ga podrli. Pride drugi den in vila pa napravi tak kak prvi den. Oni dva odidejo, on se obleče in odide, jaboko je pa on doba in domu odjaha, vila pa vzeme obleč, jaboko in konja in odide. Brati so prišli domu in so tega bedastega našli za pečjoj sedeti te so ga pa dražili, kaj so vidli in da ne je on vida. On pa jim reče: jaz sem gleda dol z dreva, kaj tam na sredini placa. Oni so pa šli toto

drevo podrli in so mo rekli: ne boš več ti z dreva gleda, smo ga podrli. Tretji den pa tak napravi kak prvi dva dni in on je doba jaboko. Brati pa pridejo domu in ga pitajo: el je to vida, kaj je bilo. On jim reče: jaz sem z nahiže gleda. Kak je to reka, vužgali so hižo te so mogli od té po sveti se klatiti in po drugih hižah stanovati.

71. Vrag ovcu stvoril.¹

(Zamladinec.)

Gda je Bog bil ov svet stvoril i 'se naredil i tak vu red postavil, došel je vrag pak je rekel, da i on bi znal tak stvariti stvari i živine. Išel je pak je napravil ovcu z blata, ali ju ne mogel nikak oživiti. Dva dana je hodil okolo ovce pak ju je drbal i govoril hej, hej! ali 'se zapstujn. Došel je Bog nazad na zemlju glet, kak mu svet stoji, kaj je stvoril. Došel je k prvem ljudem pak je pital, jeli im dobro i jesu li im 'se stvari pokorne. Oni su mu odgovorili, da im je 'se lepo i 'se pokorno, samo da im je došel šatan pak je rekel, da bo on 'se lepše stvoril, kak je Bog. Počme mu Adam pripovedovati, kak je predevčera napravil z blata ovcu, ali ju nikak nemre oživiti i da vre dva dana hodi okolo nje pak ju drba i govori: hej, hej! ali ona ni z mesta nejde. Na to mu se Bog nasmeje pak je rekel, naj idu z njim tam, gde je ovca. Gda su tam došli, poplašil se je šatan. Bog mu je rekel: nu dej vezda oživi tu ovcu. Vrag mu je rekel, da vre dva dana hodi okolo nje, ali da ju nikak ne more oživiti. Bog je rekel, da jeli bude on mogel ovcu oživiti i da kaj mu dâ za to. Vrag mu je rekel, da mu naj bu onda ovca. Bog je stal ovci pri glavi a vrag pri nogah pak je prijel ovcu za rep. Bog se petne s prstom ovce i reče: hej hej! Ovca se mam stane a rep vragu ostane v ruki i od toga vremena je ovca kurtasta. Vezda je bilo vruga sram pred ljudmi, kaj se je prvo falil, da bu nekaj napravil a ne je mogel oživiti ovcu. Ali Bog se je zagrozil vragu, da ga bude hitil v peklenske jame i nigdar više ne bo znutra zišel, a da se budu ljudi znali spominati, da je hotel vrag biti tak jak kak i Bog, rekel je, da bude postavil na nebo znamenje, kak je vrag napravil ovcu, ali ju ne mogel oživiti. Rekel je, naj postaneju dve zvezde na nebu, i mam su postale i nje je pokazal prvim ljudem, da oni moraju pokazati svojemu odvetku, i dendenes se vidiju te zvezde i ljudi je zovu ovca i vrag ali šatan.

¹ Glej Jagićev Archív VII. str. 314. br. 29.

72. Žena vučica.

(Varaždin.)

Tak je bil jeden grof, koj je melin imel, vu kojem po noči nigdo ne ufal stanovati, ar saku noč je došel vuk tam i gdogod je bil v melinu, sakoga je požrl. Jen put reče grof: gdogod bude v melinu jednu noč spaval, njegov bude. Za to vreme našel se je jeden dečko, koj si je navek mislil, kak bi mogel vu njem prenočiti. Odišel je grofu, rekel, da on vu melinu prenočiti hoče. Onda je odišel k melinu, zel si je deske i nje je odnesel gore na pante. Za tim si je oguja zakuril i grel se je. Kad je čul, da vuk ide, postavil je kobilu (na čem se obruči delaju) kraj ognja, sam pak brzo gore na deske odide. Vuk je došel i vsud po melinu gledal, ali nikaj nije našel. Odide k ognju, sleče kožu, a ov ga zgora gleda. Ali eto 'z vuka lepa devojka. Njoj se je dremalo i zaspala je, a ov s tiha dole je zišel, ovu kožu zel i pod melin s tremi čavli pribil. Kad je videl, da to nije vuk neg ženska, ni se bojal neg ju je zbudil. Kad se je prebudila, hotela je pograbiti kožu. Kad je videla, da je ne ga, pograbila ga je za ruku i hotela ga je tući. Kad je on to videl, reče: jošće ne je Bog stvoril tu žensku, koja bi mene stukla. Onda počela ga je moliti, da joj naj kožu dá. On ne hotel dati. Ona je rekla, ako najde kožu, da bu za njega zlo. I ne se nikam dala iz melina. Onda su tak dugo bili v melinu, dok je on nju za ženu zel. Dugo su skup živeli i dobili su jedno dete. Kad muža jen put ni bilo doma, išla je ona pod melin i našla je kožu pak ju je oblekla. Postala je vuk i odišla je. Došel je on dimo i našel dete plakati i pital ga je, kaj plače. Ono reklo, da je mati nekam odišla. On taki je išel gledat pod melin i nije našel kožu. Znal je taki, kak je. Zeme pušku i ide ju iskat. Došel je žalosten na jedno križanje, zestal ga je jen človek i pital ga je, kaj je došel i kaj išće. Ov je povedal, kak je, i človek je rekel: ja sem vučji pastir, ja tebe hočem pomoći, ja bum 'se vuke dozval, ako ju ne budeš poznal, jao tebi. Ov je rekel, da ju pozna, a človek je puhnuv v rog. Došli su vuki, pita ga: je li ovde? On reče: je, on koj naj zajdni ide. Onda ga je vučji pastir slekel. Ov si ju je zel i dimo odpelal i onda su još dugo skup živeli.

Pohišna muha.

Spisal J. Koprienik.

(Konec.)

II.

Kako sitna, nadležna in prisiljiva je muha, izkusil je že vsakdo sam. Naš odlični in marljivi pisatelj na prirodopisnem polji, prof. F. Erjavec, popisuje takó-le drznost in prisiljivost nevšeče nam živali:

„Krví nam sicer ne pušča, ali vendar vsiljiva in nadležna je ta nadloga tako, da jo je Slovenec porabil v pregovor: Siten si kakor muha. In s tem pregovorom je pogodil resnico. O nje sitnosti tebi, dragi bralec, ni treba mnogo razlagati. Saj jo poznaš dobro. Devetkrat jo odženeš nevoljen, a desetkrat ti zopet prileti v obraz, ker se hoče po vsej sili sprehajati po tvojem čelu, ali pa bi ti rada brbala okoli nosa. Po letu se te po južini polasti zaspanec, rad bi malo zamignol in podremal. Ali vse zastonj, muhe ti ne dadó spatí, ako se ne vležeš v temno stanico. In kako nagajive in dosadne so pri jedi! Sam ne veš, kdaj in kako ti cepne v žlico ali v skledo, če je treba, tudi dve h krati. No taka, ki je pred tebjó padla v jed, še ni tolika nesreča, mnogo huje te prime tista, ktero zmečkano in skuhamo najdeš na dnu sklede. Taka mnogemu želodcu pokvari vso južino ali večerjo. O pasjih dneh dela ta mrčes kuharicam in gospodinjam silno nevolje in zamere. Sicer nas zagotavljajo, da gledajo in pazijo, kar se dá, ali da vse nič ne pomaga. In to jim radi verjamemo.

Muha pa ni samo sitna, temveč je tudi gnusna in tudi škodljiva. Gnusna je, ker lazi po najsmradnejših in najostudnejših krajih in od onod seda na vsakovrsten človeški živež . . . . Nevšeče so tudi zategadel, ker povsod puščajo sled za sebjó, znane črne pikice. Okna, stene, podobe, zemljevidi, pozlačeni okvirji in kar še podobnega visi po zidéh, vse je pokaljeno z mušjim blatom. Z oken se sicer dá odpraviti, s papirja in z okvirjev pa ne, brez škode vsaj ne.“

Prisiljive muhe nagajale so že Rimljanom. Cesar Trajan je rekel zvečer pred svojo smrtjo: „Zapovedoval sem kraljem ter jim jemal prestole, jutri pa ne bom mogel niti ene same muhe pregnati.“ Če se je cesarju Tiberiju naznanilo, da so kakega uradnika zaradi goljufije iz službe dejali in drugega nastavili, dejal je: „Debele muhe manje pikajo.“ S tem je hotel reči, da uradniki, ki so v službi obogateli, manje izsestavajo podložnike, kakor pa novopostavljeni, ki še imajo prazne žepe. Pri Rimljanih je bilo v navadi, da je, kedar je ležal kak rimski cesar na

mrtvaškem odru, šest dečkov iz najmenitnejših rodbin z muhalniki odganjalo muhe od mrliča. Jakob I., kralj Velike Britanije, vzklikno! je enkrat, ko se ni mogel ubraniti sitnej muhi, ves nevoljen: „Nesramna žival, troje kraljestev imam, ne najdeš li v njih mesta, kamor bi se vsedla, ker hočeš vedno po mojem obrazu laziti!“ Rad ali nerad moral se je prepričati, da male muhe tudi velike ljudi (gospode) pikajo. Württemberski vojvoda Karol je nekega dne, potujóč po svojej deželi, obedoval v priprostej gostilnici na kmetih, kjer so ga muhe silno nadlegovale. Srdit reče krčmarici: „Za vruga, pogrnite muham posebej, da ne bodo k mojej mizi silile!“ Krčmarica ne odgovori ničesa in odide. Hitro pogrne na strani majhno mizico in postavi ná-njo nekaj jedi. Zdaj stopi pred vojvodo in pravi: „Obed za muhe je pripravljen, blagovolite visokost zapovedati jim, da se k mizi vsedejo.“ Vojvoda se nasmeji in pusti drznim muham svojo voljo. Slovenci, označujoč drznost muhe, pravijo, da ima ona v cerkvi, v svetišči, največjo svobodo, ker se sme celó na Boga (hostijo) vresti.

Te in še mnogo drugih zlob in napak ima muha. Spomnivši se njenih grdih šeg in slabih navad, bi se pač nikdo ne nadejal, da bi se še mogel človek od muhe kaj učiti. In vendar je tako. Naš nepozabljivi vladika A. M. Slomšek spisal je basen, ktera ima muhe za predmet in v kateri nam kaže, kam pripelje nezadovoljnost. Glasi se: Muhe so v nekej taberni, kjer so ravno rajali, prav dobro živele, pile in jedle, kar rade, pod stropom letale in poslušale godce. Vsa ta dobrota jim pa še ni bila zadosti. Grejo si še večje dobrote iskat, vsaka po svojej glavi. Prva hoče po gladkih tleh laziti. Plesalci se privrtijo in muho zmanejo. Druga se vsede na kupico vina, tri kapljice posrklja; omoti se jej in v vinu se utopi. Tretja se dekletu na lice vsede: deklina jo zgrabi, jej habe popiplje, da sirota ne more letati več in gladú na tleh pogine. Četrta se celó nekemu prtenemu gospodu v usta vsede, ki jo ves jezen izpljuje in poceplja. — Žalosten konec nezadovoljnosti!

III.

Muhe bi pa bile človeku še bolj nadležne, če bi ne imele toliko sovražnikov, kateri mu pomagajo braniti se drznih prisiljivk. Muhe marljivo pobirajo nektare ptice, kakor muharji, pastaričice, penice, vrabci, pred vsemi pa lastovice. Pajki jim predejo in razpenjajo mreže, da je vá-nje lové in ondi davijo; ose pitajo z njimi zalego in je tudi same žró. Jajčicam, ličinkam in bubam strežejo po življenji nekteri keabri, ki se zategadel naseló po smetiščih in gnojiščih, da iščejo tu mušjo in drugih žuželk zalego. Hud sovražnik muham je tudi neka plesen; ona je prava kuga med njimi in napada je v poznej jeseni, ko postaja vreme mokrotno. Glivica (plesen) — *Empusa muscae* jej je ime — prične

svoj razvoj zvonaj na telesu. Troske njene, to so premajhni mehurčki, s katerimi se glivica plodi, vsedejo se muhi na teló, in vsaka se raztegne v mešiček, več milimetrov dolg. Mešiček, dalje rastóč, prebode mehkejšo, med telesnimi obročki nahajajočo se zvonanjo kožo ter dospe v telo, kjer ga obteka kri. S krvjo premočeni mešiček začne kmalu tvoriti in oddajati predrobne staničice, ki se po vsem telesu raznesó. Iz vsake take stanice vzraste v telesu dolga nit, která črez nekoliko časa prodere telesno kožo ter vèn na površje pribode, da pokriva potém siva plesen telo kakor kak kozuh. Na konci odbijajo sedaj plesniške nitke troske, t. j. stanice, s katerimi se glivica zaploja, kakor smo že to prej omenili. Troske padajo na tla okoli pojemajoče ali že mrtve, od glive napadene muhe, která z razkrečnimi nogami in debelo napetim zadkom stoji na kakej steni, šipi ali kje drugje; one naredé okrog nje neki močnat okvir, kojega osobito lahko opazuješ na bliščečem ogledalu ali na prozornej šipi. Na okviřji je trosk na milijone, in če pomislimo, kako lahko se prenesó premicana zrnca na zdrave muhe, kjer začnó kaliti, ne bomo se čudili, da toliko nagajivk pocrka vsled te plesne bolezni. — Najhujši neprijatelj muham pa je mraz; pomori jih, ko začne proti jeseni hladneje postajati, cela krdela, da najdeš na kupe mrtvih po oknih in policalah. Mraz pa ova kuga nas rešita včasi v teku nekterih dnij drznih nagajivk. Kar jih še ostane živih, poskrijejo se v špranje in druga zatišja, kjer prezimijo, kajti muhe prebijejo zimo deloma kot popolne žuželke, deloma pa kot zalega v jajčicah, ličinkah in bubah. Le tam pa tam še vidiš kako na pol omamljeno okoli letati. Nagli premin prisiljivk o hladnih jesenskih dneh je bil narodu povod, da je izmislil razne izreke o mušjem izginu. Na južnej strani Pohorja pravijo: Na čadramsko nedeljo (v prvej polovici meseca oktobra) snedó v Čadramljah muhe; v mariborskem okraji pa govore: V Rušah pojedó na ruško nedeljo v juhi muhe.

Človek pa tudi sam zatira muhe. Razna sredstva porablja, da bi se jih ubranil, da bi je odpravil iz svojega bivališča ali vsaj njih število zmanjšal. Kjer hočeš mir imeti pred muhami, tam skrbno pokrivaš jedi, vžlasti sladčice, kakor sladkor, sadje in dr. ter marljivo zapiraj duri in okna, kajti malo da ne vse muhe pridejo s prostega v stanovanja. Po nekterih krajih je s košatimi vejami podé iz sob in potém je zapró, da se ne morejo vrnoti. Drugje razpenjajo prek odprtih oken zastore ter jim na ta način zabranjujejo vhod.

Prof. Erjavec je po mnogih krajih videl, da obešajo v kuhinjah in izbah šop praproti pod strop. Zvečer se muhe rade skrivljejo v te šope, po noči pa je ljudje otresejo v kako vrečo, pokončajo in potém kokošim vržejo. Tam pa tu je še v navadi muhač, palčica s kosom usnja na konci, s katerim muhe ubijajo, kar je pa gnusno, ker se z njim

živali zmečkajo; tudi se pri tem ubijanji stene onečistijo. Muhe se tudi lové na dolge, tanke šibe, ktere so s ptičjim lepom namazane. Vsaka, ki se vsede na tako palčico, obvisi na njej in gládú pogine. Črez nekoliko časa morajo se pocrkane muhe s palčic obrisati ter z nova z limom namazati. Gotova smrt muham je strup gobe mušnice, ktera povsod po naših gozdih raste in se lahko spozna po belih lisah, ki se nahajajo na rúdečem klobuku. To gobo kuhajo na mleku in potém vso kuho ali samo mleko, včasih pa le v mleko pomočen papir razpostavljajo muham. Za mušničnim strupom pocrkanih muh ne smeš dajati domačej perotnini, mleko pa skrbno varuj pred otroki. Muhe istotako gotovo pocrkajo, če jim daš piti obkuhe kvasije¹ ali mušjega lesa. Lesa moraš drobno narezati, ga v vodi več ur kuhati in s sladkorjem oslajeno obkuho muham na plitvem okrožniku razpostaviti. Kvasija človeku ne škoduje, kokošim pa je kvarljiva. Razven navedenih sredstev, s kterimi se zatirajo nadležne muhe, je še več drugih, bolj ali manj navadnih. Po mestih rabi se v novejšem času tudi proti muham takozvan „prekmorski žuželni prah“. Vsipljejo ga v pihače navlašč za to narejene ter ga napihajo zvečer na stropé in na stene, kjer je kaj muh. Drugi dan leže baje vse muhe, ktere je zadel prah, mrtve na tleh. V rabi je še tudi „mušji papir“, pomočen v obkuho mišnice. Položi se na okrožnik, polije malo z vodo, potrosi s sladkorjem in pladenj se postavi na kak svetlejši kraj, da hodijo muhe pit. A mušji papir neki ni vselej zanesljiv. Dandanes, ko je pačenje pijač in človeškega živeža, ponarejanje in kaženje raznega blaga tako rekoč običajno postalo, vzlasti po velikih mestih, prodaje se baje zeló popačen mušji papir, kar nam sledeča „prigodba“ potrjuje. Bile so štiri muhe. Glad jih je silno trpinčil. Zdaj pridejo v neko človeško stanovanje. Prva najde klobaso, lepo rúdečo in mastno. Hitro se vsede ná-njo ter začne lizati in srkati slastno maščó. Pa o joj, jame jo hudo trgati po trebuhu, pogine za vnetico črev, kajti klobasa je bila barvana z anilinom, ki je strupen. Druga muha zasledi belo pšenično moko. Najé se je. Toda ne dolgo, začne jo v želodci prijemati krč; vije se in premetava, kmalu crkne. Zakaj? Moki je bilo primešanega težčevega (baritovega) prahú, in ta jo je usmrtil. Tretja muha najde lonec mleka in se ga do sitega napije. Po njem dobi grizo, leta kakor besna sem ter tja in poslednjič mrtva obleži. Apno, ki se je nahajalo v mleku, spravilo jo je s tega sveta. Četrta muha, videč, da so njene sestre vse že na onem svetu, ne upa poskusiti niti klobase niti moke niti mleka. Preplašena gleda okoli sebe in zapazi na širokem okrožniku mušji papir z veliko mrtvaško glavo na sredi. Misli si: kaj boš, poginoti moraš prej ali slej. Tako

¹ Quassia amara je grm in raste v Surinamu, Cayeni in St. Croixu ob rekah.

preudarjajóč, sfrči na mušji papir, pije in pije, a nič žalega se jej ne zgodi, zakaj tudi mušji papir je bil popačen!

Na kmetih lové muhe v priproste muholovnike. Navadni kozarec napolnijo do polovice z vodo. Pokrijejo ga z deščico ali ravno skorjo kruha ter jo izdolbejo na sredi. Na notranjej strani namažejo okoli luknje smetane ali strdi. Muhe pridejo sladčico lizat in druga za drugo cepne v vodo, kjer se utopi.

Kajkavski pisatelji in njihovi spisi.

(Konec.)

17
 Dlično mesto zavzema v onej dobi tudi Juraj Habdelić s Turo-polja, jezuit, doktor filozofije, učitelj višjih nauk, upravljalj varazdinskega in zagrebskega odgojiteljišča in tudi semenišča jezuitskega, umrl v Zagrebu 1678. Spisal je razven nekaj drugih pobožnih knjižic „Zarcalo Mariansko, to jest poniznost B. D. Marie“ 1662, potém „Dictionar ili reči slovenske z vekšega ukup zbrane, u red postavljene i diačkemi zlahkotene na pomoć napredka u diačkem navuku školneh mladencev horvatskoga i slovenskoga naroda“ v Gradcu 1670. 12°. 28 pól; latinsko-hrvatski del je ostal v rokopisu. Ta slovar je manjše vrednosti od Belostenčevega. Habdelićevo glavno delo pak je ascetični spis: „Prvi otca našega Adama greh. I. Žalostno po njem vse človečanske nature porušenje stolmačeno i na kratkom popisano“ v Gradcu 1684. 8°. 1181 str. Ta knjiga je jako poučna in zabavna; opisujóč zle nasledke izvirnega greha v obće, ozira se namreč pisec tudi na grehe in pogreške svojih vrstnikov, in tako izvedamo iz njegovega spisa nekoliko značajnih črtic o notranjem življenji tamošnjega naroda v onej dobi. (Take črtice po Habdelićevej knjigi raztresene pobeležil je ter zbrane priobčil dr. Fr. Iveković v „Vienci“ 1879. br. 17—21 pod naslovom: „Prilozi ka karakteristikci XVII. vieka“ v teh-le skupinah: Škole, Nos reliquiae regnorum Croatiae etc., Luxus, naročito kod gošćenja, Gubčeva buna, Sudci, šenatori i drugi činovnici, Svjedoci, Zla i opaka vremena, Znanje prirodopisno, Urota Zrinskova i Frankopanova, Pohlepa na plemenštinu i oholiju, Moda i žensko kindjurenje, Tadašnji Hrvati, Nemarni propovjednici, Varalice, Lihvari, Tržci, Kmetovi iliti vlasteoski podložnici, Vojnici, Škrtac, Pjesme i ples, Napijanje, Uzrok turskomu napredovanju.)

Zanimiva prikazen na polji kajkavske književnosti v tej dobi je Katarina grofica Frankopanka, nesrečna žena nesrečnega bana Petra Zrinskega. Napisala je molitveno knjižico „Putni tovaruš vnogimi

lipimi, novimi i pobožnimi molitvami, iz rimskoga na hervatski jezik iztomačen i spravljen“ v Mletcih 1661 in v Ljubljani 1734, a mnogo po čakavskem naročji prilagodjeno. Potém tudi Marija Magd. Nadaždi, vdova grofa Janka Draškovića, ktera je dala po nekem jezuitu iz magyarskega na „hervatski“ prenesti knjižico palatina Pavla Esztherházy-ja z naslovom „Sobotni kinč B. D. Marie ali pobožnost za sobotne vsega leta dneve“ v Zagrebu 1696 ter je pod svojim imenom izdala še „Žitek dveh verneh Kristuševih službenic Marte i Marie Magdalene na naš hervatski iliti slovenski jezik obrnjen“ v Beči 1718.

V XVIII. stoletji nahajamo sicer prilično mnogo imen, skoro izključivo duhovnikov, deloma redovnikov deloma župnikov in kanonikov, kateri so v narodnem jeziku pri Kajkavcih pisali. No njihovi plodovi, največ nabožnega, manje poučnega sodržaja, so povse osamljeni. Večjidel so pojedine drobne knjižice, nekaj je tudi le samo kratkih sestavkov iz preje omenjene vrste spisovanja kakor v XVII. veku; pesnikov je razmerno malo število. Poleg tega nahajamo tudi v tej dobi, kakor v prejšnjaj, mož, kateri so v znanosti latinski pišoč pridobili si veliko ime, ali v narodnej književnosti zavzemajo le neznatno mesto. Ugodno bode, mislim, da se znajo tudi ti pisci, akoprav so nam nekteri izmed njih zapustili le jako majhne pesmice in prav drobne članke v prozi. Med pesniki omenjajo se v XVIII. veku: Ivan Čikulini, vlastelin susedgradski, 1703; Ivan Galjuf 1747; Juraj Mulih, jezuit, 1750; Juraj Jureš 1764; Josip Sibeneg, jezuit, prevel tragedijo „Lisimachus“ 1768; Gregor Malevec, rojen v Vinici v Kranjskej, kapucin, propovednik in kustos v Zagrebu, največ domorodne in nekaj šaljive pesni 1784—1800; Simun Jelačić, kanonik zagrebski 1785; Martin Sabolović, jezuit, šaljive pesni; Jakob Tustić, župnik; a posebno Titus Brezovački, prebendar pri sv. Marku v Zagrebu (umr. 1805), navdušen branitelj svoje narodnosti, bistrega uma in šaljive nravi; izdal je mnogo kratkih, pa okusnih satir v tedanjih koledarjih, a sestavljal igrokaze, da so jih dijaki predstavljali v seminarji, konviktu in privatnih hišah, med kterimi so vzlasti „Mathias Grabanciaš djak“ 1780 značajna komedija, potém komedija „Sveti Aleksí“ 1786 in „Diogeneš ili sluga dveh zgubljeneh bratov“, veseli igrokaz, ter še nekteri drugi po njegovej smrti izdani.

Pisatelji pak, kateri so XVIII. stoletja pisali v prozi, so: Ivan Kristolovec iz Varaždina, pavlin, prevedel „Tomaša od Kempisa od nasledovanja Kristuševoga knige četiri“ 1710; Stefan Škvorc, pavlin 1713 . . . 26, in Stefan Zagrebec, kapucin in kustos v Štajerskej 1715 . . . 34; sestavljala sta duhovne spise in pridige. Važnejša sta Ferenc Sušnik, jezuit, kateri je v Zagrebu bivajoč izdeloval hrvatsko-latinski in latinsko-hrvatski slovar, ali preje nego li ga je dovršil, je

umrl 1739, in pa Andraš Jambrešić, Zagorec, tudi jezuit, kateri je Sušnikovo delo nadaljeval in zgotovil, 1742, dodavši še nemška in magyarska tolmačenja. Delo je izšlo pod naslovom „Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica locuples, in usum potissimum studiosae inventutis digestum, ab Andrea Jambressich Soc. Jesu sacerdote, Croata Zagoriensi. Zagrabiæ 1742.“ 4°. Str. 1068. Na konci stoji „Index illyrico sive croatico-latinus“, po Fr. Sušniku sestavljen. Knjiga sodrži ob enem mnogo zemljepisnih in povestniških, posebno domovinskih člankov ter nekaj prevodov v verzih iz latinščine na „ilirščino“. Šafařík prispevajoč Jambrešičev slovar z Belostenčevim, opazuje: Čudno se zdi, da je malo pleme Hrvatov skoro v istem času dobilo dva slovarja takega obsega in sodržaja. Jambrešičev je mogel zaradi dodanega tolmačenja v nemščini in magyarsčini za tedaj dobiti večjo ceno, vendar ima ta nedostatek, kar je že Dobrovsky grajal, da ni med hrvatskimi in ilirskimi izrazi razložka, kakor v Belostenčevem, nego tu so oboji pomešani.

Nabožne spise priobčili so zopet: Ivan Mih. Sottner, jezuit, 1734; Stefan Fuček, župnik v Krapini, 1735; Ant. Luk. Kovačić, 1737; Juraj Muliš, jezuit, 1739 . . . 48 (no bolj v slavonskem izgovoru); Josip Bedeković, pavlin, 1744, in Jerima Šostarić, minorit, 1746. — Stefan Raffay, duhovni pomočnik v Zagrebu, in Nikola Lovrenčić, jezuit, Zagrebčan, nadaljevala sta, kakor omenjeno, kroniko Vitezovićevo, prvi od l. 1690. do 1744., drugi od 1744. do 1761., od strani zvanje povestnice, domače dogodke pak v tej dobi Bolt. Krčelić. Ta slavni povestničar, Boltižar Adam Krčelić, dr. phil. et theol., kanonik zagrebski in opat, kateri je v latinskem jeziku izdal posebno spomina vredna dela: „De regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae notitiae praeliminares“ 1770 in „Historiae cathedralis ecclesiae Zagrabiensis“ P. I. T. I. 1770, spisal je kajkavski samo „Blaženoga Augustina Gazzoti, negda biskupa zagrebečkoga, življenje“ 1747, a je morda tudi še to le prevod Marnavičevega dela. — Hilarius Gašparotti, pavlin in provinc. vikar v Lepoglavi, izdal je obširno delo „Cvet Sveteh, ali življenje i čini svetcev, kateri vu našem horvatskem iliti slovenskem orsagu s vekšum pobožnostjum i s prodečtvom poštuju se“, četiri knjige v Gradci in Beči 1752—61. 4°. (1. Del Svetcev od prezimca, svečna i sušca, 976 str.; 2. D. od travna, rožnjaka i klasna 923 str.; 3. D. od serpna, veliko- i malo-mašnjaka 965 str.; 4. D. od miholjščaka, vsesvetščaka i grudna 990 str.). Na dalje: Arsenij Glič, frančiškan, 1752; Franjo Tausi, biskup zagrebski, 1754; Josip Milunović, jezuit, 1759; Franjo Kovačić, duh. pomočnik v Vidovci, izdal zopet „Tomaša od Kempisa“ 1760 s predgovorom od Barbare Vragovićeve, tudi 1789; Fortunat

Svageł, frančiškan, 1761; Ludvik Jakobilli, jezuit, 1762; Tom. Zak. Prvizović, 1764; Juraj Res, kanonik v Zagrebu, 1764; Peter Brke, duh. pom. v Bistrici, 1765; Prokop Svoboda, rodóm Čeh, frančiškan, 1765; Nikola Gorup, župnik v Krapini, 1768, — to so vsi sestavljalci crkvenih in nabožnih spisov. — Mihalj Šilobod-Bolšić, župnik, spisal je „aritmético“ 1758 in „kabala“ 1768; Karl Solengi in Anton Romani sta pisala o murvogojstvu in sviloprežstvu 1768, 1774; Venc. Iv. Paul pak o reji ovác in obdelovanji tobaka (prevod) 1771; a Iv. Kar. Lalangue o medicini in kirurgiji 1776, 1779, — zadnji četirje so rodóm inostranci in po stanu posvetnjaki. Potém zopet duhovniki: Juraj Ožegović 1769, Boltižar Matković 1770, Nikola Plantić 1771, Josip Ernest Matiević 1771—1810, omenjeni Gregor Malevec 1785, Ivan Ptolomej 1780, Ivan Mulih, jezuit, 1782, 1794; Filip Wohlgemuth, župnik, kanonik, 1782; Boltižar Kociančić, župnik, kanonik, prevel „Filoteo“ 1784; Juraj Pandurić, kanonik, 1786; Ivan Deverić, 1790; Josip Horvat, župnik, kanonik, 1796—1803; Šim. Knefac, frančiškan, 1798, 1800, — vsi so pisci nabožnih knjig in kračjih takih sestavkov; Anton Vranić, župnik v Šipku, prevel je „Mlajšega Robinzona“ 1796; Emanuel Risto je prevel „Delo iliti razlog zverhu škodljivosti ženskih modercev“ 1784; Fr. Jod. Kosendar, mašnik, pisal o zvezdoznanstvu (rokopis) 1787; Adam Aloiz Baričević, župnik, sestavil pregled književne povesti hrvatske in prevel knjige Ciceronove de officiis, senectute in amicitia, a vse se je poizgubilo; Franjo Orsić, kanonik, izdal je „Knjižico od baratjanja s finki“ 1798 in „Vračitelj betegujuće živine“ 1799, ktero poslednje je že grofica Josefa Orsić roj. Zichy bila izdala 1772; G. Jos. Goršćak in Mih. Sinković, župnika, govorila sta o dobitvi Mantue 1799; Leopold Pajer, lečnik v Varaždinu, inostratec, podal je spis „Od kreposti toplic varaždinskih i krapinskih“; Ivan Vitković, jezuit, Ignac Szent-Martony, jezuit, 1783, in Franjo Kornik, učitelj, rojen v Radgoni, 1790, pak slovnice za Nemce; a Ivan Pazy, biskup sremski in zagrebski, 1770, Andraš Tintor, 1780, Josip Galjuf, biskup zagrebski, 1785, in Anton Dolinić, pavlin, 1790, večjidel pridige v rokopisih; napósled Franjo Dianić, učitelj, v rokopisu pripovedke za deteo 1799, ter Josip Keresturi, dvorski perovodja, neko nepoznano knjigo 1774.

Pri konci XVIII. veka in na začetku sedanjega bila sta gojenju in razvoju kajkavščine dva povoda: od ene strani drznost Magyarov, težečih za tem, da svoj jezik narinejo Hrvatom ter jih pomagarijo, a od druge iskreno in odločno prizadevanje zagrebskih biskupov, najpreje Maksimilijana Vrhovca (1787—1827) in potém Aleksandra

Alagovića (umrl 1837), pravih mecenatov narodne prosvete. Posebno Vrhovec (rojen v Karlovcu) podpiral je narodne pisatelje ter knjižnico biskupsko in akademiško, a tudi sam je spisal mnogo pesnij in pobožnih knjižic v narodnem jeziku; a l. 1813. izdal je vsem duhovnikom svoje biskupije poziv, naj v narodu nabirajo besede, réke, prislovice, narodne pesni, važne rokopise in listine pa redke narodne knjige ter jih naj njemu določijo. — Tedaj se je med Kajkavci pojavilo zopet nekaj pisateljev, kateri so prekoračivši mejo največjih potreb, lotili se čvrsto posla, kako bi v ljudstvu probudili in razširili ljubezen do čitanja in tako prokrčili pot obsežnejšemu narodnemu naobraženju. Naj bodo torej še teh rodoljubnih mož imena navedena tu. Na prvem mestu zopet pesniki.

O prehodu XVIII. v XIX. vek slovi posebno Titus Brezovački, že omenjeni rodoljubni pesnik. Isto tako je na glasu vrli Tomaš Mikloušić, 1821—29 z mnogo raznimi pesnimi, o katerem pak bode še govor pri prozajikih. Razven teh so: Iv. M. Nikola Miškić in Imbrih Lopašić, načelnik Karlovca 1813, pesni prigodne in domorodne, a Iv. Sig. Karner, župnik rabske biskupije, duhovne jačke v rokopisu 1812; na dalje Josip Vračan, župnik, kanonik 1815; rečeni biskup zagrebski Maks. Vrhovec, „vitiznanec (poeta) hrvatski“, razven rokopisnih pesnij je tiskana „plesopesen“ 1818; Ivan Krizmanić, župnik, prevzel iz „iliričkoga“ in „dalmatinskoga“, rokopis; Jakob Lovrenčić, o katerem se bode tudi pozneje nekaj dodalo; Josip Rizman, župnik, 1824; Fr. Ž. Koritić, kanonik, 1826, v rokopisu prevod psalmov in 1. knjige iz Eneide v stihih; Sim. Čučić, rokopis, Jos. Rom. Kvaternik, profesor v Zagrebu, 1826—34 prigodne pesni; Josip Haramuštek, duh. pomočnik; isto tako Josip Herović učitelj; Sim. Palatin, duhovnik v železno-graškej županiji, prevzel Vergiljeve Ekloge; Nik. Maraković, pravoznanec, 1830, tudi narodne pesni je nabiral, pa Juraj Dulikravić, duhovnik 1830—34, Franjo Milašinović 1833, Josip Kundek, duhovnik, 1832—36, Stefan Mojses, rodom Slovak, profesor, napósled biskup bistriški, 1838; Tomaš Goričanec 1837, Tomaš Gajdek 1837 in Ivan Sterni 1845, — vsi so prigodni in domorodni pesniki. — Napósled Ljudevit Gaj, župnik Pavel Stoos, Karl Rakovec, Ljudevit Vukotinić-Farkaš, in duhovnik Josip Marić, kateri so pevali in pisali do 836. leta kajkavski.

V prozi so sestavljali zopet najpreje duhovne spise in knjige: Mirko Raffaj, župnik, kanonik, 1804; večkrat omenjani biskup Vrhovec 1804—27; Mirko Vory, učitelj, kanonik, nekoliko šolskih knjižic, 1809; Maks. Čolić, prof., kanonik, je napisal „Blagorečnik“ 1808, a Mih. Štivalić, profesor, „način obdelavanja trsja“ 1806, v

rokopisih. Jako zaslužni pisatelj kajkavski v tej dobi je omenjeni Tomaš Mikloušić, rojen v Jastrebarskem 1767, učitelj na gimnaziji v Zagrebu, potem župnik v Pušci, v Stenjevcu in naposled v Jastrebarskem, umrl 1833. Ta neutrudljivi in jako plodni delavec na polji domače prosvete pridobil si je v tej dobi največ zaslug o narodnej književnosti, izdavajoč poleg svojih proizvodov tudi mnogo spisov drugih pisateljev na svetlo, no te popravljene in pomnožene, med ostalimi omenjene igrokaze Tita Brezovačkega, potem Mat. Jandrića „Ljubomirović ili prijatelj pravi“, 1821 pa Jos. Sibenega „Lisimakuš ali mačahinski nazlob“ in prevod „Huta pri Savi ili ljubav“ 1822; na dalje svoje prevode, koledar, evangelje, versko-nabožne, molitvene in druge knjižice ter rodoljubne članke 1796—1833: med njimi je posebno spomina vreden „Izbor dugovanj vsakoverstneih, za hasen i razveselenje služećeh“ 1821. 8°, str. 180., sodržujoč a) kratko povest slavjanskega in posebej hrvatskega naroda, vesti o tiskarnah in pisateljih v Hrvatskeji, zdravilski zapisnik, zbirko hrvatskih poslović, nekaj kratkih pesnij, nektere znamenitosti iz umetništva in obrtstva, b) imena hrvatskih, deloma tudi slavonskih in dalmatinskih pisateljev, kteri so pisali ali latinski ali slavjanski, vendar brez njihovih spisov poblize naznaćenih. — Anton Nagj, odvetnik, prof. v Zagrebu, izdal je kalendar 1813, 18 in spis o cepljenji kóz 1825; Ivan Birling, kanonik in naslovni biskup, „sokaćko (kuharsko) knigo“ prevel 1813; Ign. Bedeković neko „abecevice“; Josip Vračan, Peter Zanić in Ivan Čanji pak crkvene govore 1814, 23, 17. — Posebne pozornosti v kajkavskoji književnosti je Imbrih Domin, rojen v Zagrebu 1776, doktor jur., učitelj gradjanskega in karnega (kazenskega) zakona na zagrebskeji akademiji in tam starešina juridićnega zbora, obojega sodišća prisežni pravdopravnik in prisednik sodbenega stola zagrebske županije; ta je s hvalevrednim trudom sestavil več juridićnih knjig pod naslovi: „Predznanja pravić samosvojneih Vugerskeih“, Zagreb 1818. 8°. Str. 142, „Dogodospis pravić samosvojneih itd.“ 1819. Str. 190, „Navučanje vu pravićah samosvojneih, knjige I. stran 1. od osob“ 1821. Str. 214, „Stran 2. od osob ludskovolnjeh“ 1830. Str. 162, „Knige II. stran 1. od dugovanj“ 1830. Str. 234, Knige II. strani 2. odsek 2. od pravice vu dugovanje iz načinov prenašajućeh“ 1830. Str. 148. Ljubić II. 532 veli o tem Dominovem delu: „Ova radnja zaslućuje najprvo mjesto u kajkavskoji književnosti.“ Anton Rosić, učitelj krasnoslovja na varaždinskeji gimnaziji, izdal je med ostalim: „Kratki zavjetek zemeljskoga izpisavanja horvatske i vugerske zemlje“ 1829, v rokopisu pak zapustil „Pripovest naroda horvatskoga od njegova početka do Ladislava kralja vugerskoga“. Omenjeni Jakob Lovrenčić, Zagrebćan, rojen okoli 1780, preje oskrbnik trakošćanskega Draškovićevega in Pataćićevega dobra, potem zasebnik v

Varaždinu pečajóč se s knjigo in narodnim pesništvo, prevedel je iz nemškega ter izdal igrokaza „Rodbinstvo“ 1828 in „Predsud zverhu stališa i reda i roda“ 1830, zatém spise „Petrica Kerempuh iliti čini i življenje človeka proksenoga“ 1833, „Adolf iliti kakvi su ljudi“ 1833, in dr. v jako lepem jeziku kajkavskem. Matjaš Jandrić, župnik v Crkveni, pisal je poleg igrokazov o hišnem gospodarstvu in pridige, rokopis 1828. — Crkvene spise so priobčevali na dalje: Josip Gjurkovečki, župnik 1819; Franjo Pomej 1820; Ivan Gusić, benediktinec, prevedel sveto pismo N. Z., a v rokopisu; M. Barla, luter. pesmene knige 1823; Filip Smolec 1823; Josip Verovec, kanonik 1826; Mirko Ožegović, pozneje biskup senjski in modruški, 1826; Fr. Ž. Lučić, kanonik 1828; Aleksander Alagović, biskup zagrebski, „Čtejenja i evangeliumi“ 1831; Ivan Kasić 1831; Fr. K. Šlojsnik, prebendar, prevedel „istine vere“ 1840; Foly, pridige, in tako tudi, a v rokopisih; Stefan Korolia, župnik, kanonik, Benvenut Orlić, frančiškan, Sim. Palatin; Iv. N. Labaš, vel. sodec v Varaždinu, preložil je knjigo Jobovo, v rokopisu. — Josip Šever, duhovnik, profesor v Varaždinu, prevedel je „Kratek zavjeteke dogodjenih spisov kraljevstva Magjarskoga“ 1824, no po Ljubići II. 534 je „sve puki kal — vse samo blato“ (v tej knjigi pisanej za Hrvate, imenuje Šever svoje rojake na mnogih mestih „puntare“). Juraj Pavlinić, posednik gospodščine, spisal je roman „Zrinj Miklouš“ 1833 in preložil nektare pripovedi; Ivan Krizmanić, znani rodoljub, opat v Bistrici, prevedel je v prozo Miltonov „Raj izgubljeni“ (rokopis); Ludvik Bedeković je izdal nektare govore v „spravišču“ (dež. zboru) križevskem 1823—32, Tomaš Koščak pa tudi nekaj šolskih knjig; Ludvik Mitterpacher, opat, pisal je o „morvah“ 1823; Emanuel Hoffman o svili 1833; Ivan Aldini o požaru 1834; Alež Vančaš, lečnik, prevel „Obćinski živin vraćitelj“ 1839; Josip Lalić, priobčil „Naćin vraćtva suproti steklini“ 1844; Jos. Marić je prevel nekaj iz slavonskoga“ 1833; Jos. R. Kvaternik je napisal aritmetiko in algebro, ostalo v rokopisu, in Ivan Bedenko, župnik, prevel „Visoki sud ili Kares i Fatima“, tudi v rokopisu. A poslednji kajkavski pisatelj pa je Ignac Kristianović, kanonik zagrebski, rojen v Zagrebu 1796. Ta je preložil več delov svetega pisma, sestavil več životopisov o svetnikih, spisal slovnico hrvatsko in druge obće koristne knjige ter je od leta 1834. še tja do l. 1850. izdaval koledar pod naslovom „Danica zagrebećka“; ali njegovo delovanje v kajkavščini je postalo neke vrste anakronizem; po mnogih nagovorih sprejel je samo novi pravopis, a v jeziku je ostal pri svojem narećji.

Poleg do sedaj imenovanih pisateljev prišteva Šafařik, in po njem Ljubić, med Kajkavce tudi one pisce, kateri so pisali knjige za Slovence

v Ogerskej. Ti so (po Ljubići): Lovre Bogović, frančiškan, 1755, 1757; Godofrid Palković, frančiškan, 1758; Eberh. M. Kragel, servit, 1763; Stéfan Kūzmić Šurdanski, propovednik luteranski, prevel „Nouvi zakon ali teštamentom G. N. J. K. zdaj oprvič z grčkoga na stari slovenski jezik obrnjeni“ 1771; Mih. Galović, 1804; Mat. Laab, 1814; Ficko, župnik, 1824—39; Nikolaj Kūzmić, župnik, in Kalist Ambruž, 1844, čijih spisi, vsi versko-nabožnega sodržaja, so bili večjidel v Šopronu, nekaj tudi v Gjuru (Rabu) tiskani (po Ljubići) „za ugarske kajkavce“. No vsaj oba Kūzmića prištevamo pač bolje k našim Slovencem, nego li h „kajkavskim Hrvatom“ (Glej Raić B. Letopis Matice slovenske za 1869, str. 57 sl.).

Razven navedenih književnikov in njih spisov nahajamo v Kajkavcih še precejšnji broj knjig raznega predmeta, ktere so bile na svetlo dane brez imena dotičnega pisatelja. Med temi so posebno šolske knjige, večjidel v Pešti tiskane, ktere pak so sestavljene ali prosto prevedene iz magyarskih originalov, in o kterih bi se zató — o mnogih vsaj — istotako moglo reči: „Sve puki kal“ . . .

* * *

Ko se je tako v Hrvatskej nekoliko krepila kajkavščina, začela se je vsled borbe med tem z magyarščino nastale bujno razvijati ideja narodnosti. Kajkavci so se za časa domislili, da jim je treba, ako hočejo kdaj priti do resnega uspeha, najpreje opustiti svoje jako omejeno in neuglašeno domače narečje, a poprijeti se pravega hrvatskega jezika, kteri se je po Dalmaciji, Bosni in Slavoniji, pa po Srbiji, Črnej Gori itd. govoril in pisal, — da se tako k svojim bratom na jugu vse bolj približajo ter si pridobé v svojih težnjah njihovo pripomoč, ako tudi le samo moralno, kakor Ljubić l. c. II. 514 opazuje. A tega posla se je lotil dr. Ljudevit Gaj (rojen v Krapini 1809., c. kr. sovetnik, umrl 1872), kteri je sam razven nekterih pesnij (na pr. znana „Još Hrvatska!“) in mnogo sestavkov v prozi še v kajkavščini izdal „Kratko osnovo horvatsko-slovenskoga pravopisanja“ 1830. Leta 1835. začel je v Zagrebu izdavat „Horvatske Novine“ in „Danico“ v kajkavskem narečji in v tedaj navadnem pravopisu, ali sledečega leta 1836. v krasnem narečji štokavskem in v novem pravopisu, sedaj veljavnem. Po zgledu Gajevem odrekli so se nató vsi kajkavski pisatelji svojemu provincijalnemu govoru ter so za svoj književni jezik sprejeli pravi hrvatsko-srbski, „čemur se — po besedah Ljubićevih II. 537 — dakako mora pripisati sav golemi napredak, što je po sviedočanju i samih naših neprijatelja naš (hrvatski) narod u kratko doba sbilja čudnovito na knjizi i prosveti učinio.“

* * *

To je kratek pregled takozvane kajkavske književnosti, ktera je pred polovico veka zapadla povestnici. Rés, da so večjidel v tem sestavku navedena le sama imena onih domorodnih pisateljev, a naslove njihovih spisov podajata nam Šafařk in Ljubić. No akoprav je marsikteri izmed njih na duševnem polji le jako malo storil, vendar bodi mu i za to slava i hvala od nas Slovencev „takraj Sotle“, kakor od Hrvatov „preko granice“! „Mi pa,“ da končamo z besedami Davor. Trstenjaka („Zora“ 1872 str. 24), „mi pa smo dolžni ceniti in čislati vsakega narodnjaka, ki je le eden kamen položil za duševni narodni dom, kterega sedaj že več marljivih rok dozidavati pomaga.“ *Andrej Fekonja.*

Osvald Gutschmann.

Spisal *J. Scheinigg.*

(Dalje in konec.)

Prveta knjiga Gutschmannova je bila slovnica, ki je izšla l. 1777. Kako je ustrezala praktičnim potrebam po Koroškem, vidiš iz tega, da je doživela šest natisov, od katerih pa so nam ohranjeni samo štiri. Zadnjega je priredil U. Jarnik l. 1829. Od četrtega natisa (1799) začeni je izpadel „Verzeichnis einiger windischer Stammwörter“ od str. 149—164, ker je že bil Gutschmann med tem časom obelodanil svoj slovar. Tudi predgovor slovnici je bil liki onemu v Resnicah jako važen za spoznavanje Gutschmannovih jezikoslovnih nagledov in domoljubnega mišljenja. On brani in zagovarja jezik slovenski proti napadom, že tačas navadnim v nasprotnikih naših vzlasti po Koroškem. Slovenščina ni, tako poudarja pisatelj, siromašna, temveč zanemarjena in popačena. Gutschmann obžaluje, da imajo Slovani razven verskega razkolništva še različne pravopise: nemškega, latinskega, cirilskega. V Kristjanskih resnicah vidimo ga še na stališči celokupnosti slovenske, tekom malih let pa se je vzpel že tako visoko, da je vsaj slutil literarno uzajemnost vseslovansko. Tudi slovar že obeta v slovnici. Isto tako izraža Gutschmann jako pametne misli o razvoji jezikovem. Jezik se razvija polagoma po naravnih zakonih; tú ne sme biti nikakega pre-nagljeja ali skoka; narod si ne more z isto hitrostjo prisvajati novih oblik, kar velja vzlasti o časih, v kterih še ni bilo narodnih šol; zatorej se mora počasi novotariti. Pomisliti pa imamo tudi še, da slovnica ni bila namenjena samo slovenskim rojakom pisateljevim, temveč isto tako i nemškim sodeželanom, ki bi se naj iz nje učili jezika, kakor ga narod govori. Iz teh prav preišljenih razlogov ohranil je Gutschmann v slov-

nici več narečnih oblik, da si je sam pri sebi znal pravilno pisavo. Ni se hotel predaleč oddaljiti od narodovega govora. Pisal je torej: biu = bil, gledau = gledal, jes sem biu postau = ich war gewesen; jes bom baran gratau (postau) = ich werde gefragt werden. Rabil je člen, kterega se prosto ljudstvo še do današnjega dneva ni moglo iznebiti. Velik napredek pa je učinil s tem, da je uvedel že v prejšnjej knjižici omenjena sklona, lokal in instrumental. Istemu oziranju na narodni govor imamo pripisovati, da je Jarnik napravil v šestem natisu samo nekaj malenkostnih opazek in popravkov ter prezrl novejša preiskavanja kranjskih in štajerskih jezikoslovcev, naimer Kopitarja, Vodnika, Metelka in dr. Zaradi tega pogrešaš v njej Kopitarjev uk o dovršivnih in nedovršivnih glagolih, Jarnikovo po Dobrovskega slovnici osnovano razdelitev glagolov v šest vrst z ozirom na nedoločnikovo priponko. Dà celó očividne pomote Gutschmannove niso se izpahnole, na pr. sem biu in dr.

Dvanajst let za slovnico prišla je Gutschmannova največja knjiga na beli dan: „Deutsch-windisches Wörterbuch etc. 1789“ v 4°, str. 568. Denarna pomoč je dohajala od grofovskega mecena Gočsa, kterega imenuje Gutschmann kot izvrstnega poznavatelja slovenskega jezika. Podpirali pa so pisatelja duhovniki po Rožnej dolini in vzlasti po Podjurskem. Ker leži tudi rodna vas Gutschmannova v bližini podjurskega govora, lahko razvidimo, zakaj se naslanja slovar bistveno na ovo razrečje. Kar se tiče besednega zaklada koroškega, mora se pripoznavati, da je zapisan po mogočosti natanko, sevéda brez kritičnega načela. Poleg lepih, pravilno pisanih izrazov nahajamo v njem množino ali po narečji zasukanih in popačenih ali iz nemškega sprejetih besed. Sprejemal je zaklad, kakor se mu je ponujal, brez vsaktere kritike, prepuščajóč jo nastopnikom. Gutschmann je prvi besedje koroških in deloma tudi ostalih Slovencev pismeno zabeležil. Porabil pa je še vsaj v nekoliko, kar se je nahajalo pismenega blaga. Da mu je služil Pohlinov slovar, pričajo izrazi: listnarn, listrom, areč, hervor in dr. Isto tako uplival je Belostenec do njegovega slovarja. Naravno se kaže, da so mu pri takem podjetji dohajale nemške besede posebno abstraktne, kterim odgovarjajočih izrazov ali ni bilo takrat v Slovencih ali pa ni vedel Gutschmann za nje. Zató je bil prisiljen kovati nove besede, kar se je zgodilo pogostoma brez vsaktere potrebe. Imel je namreč na razpolaganje lepih domačih besed, in vendar je koval tudi tem sličnice. Naj stoji tu nekaj primerov: Abendstern = zvečernica, zvečerna zvezda; Kindsstatt = otroknu gorvzetje, posinstvu; Kindstaufe = dietne kerstítje, otrokni kerst; Landmann = kmet, polski človek; Mehlhändler = mokni predauc, mokni predkupec, moker; Richteramt = sodnu služilu, sodnia, sodstvu; Tagebuch = danske bukve, dnevnik.

Vladala je namreč takrat misel in tudi Gutschmann se je ni mogel otresti, da mora vsakej nemške besedi odgovarjati do pičice enako skrpana slovenska. Med neukimi ljudmi pa še dandanes lahko opazuješ takih nazorov. Včasih si je pomagal za nemške sestavljenke s predlogi, na pr.: Kleiderkasten = vomar za oblačilo; Rittmeister = polglavar čez jezdnike; Drahtarbeiter = delauc v' čubežni; Kinngrüblein = jamica na skranji; Gemenfell = koža od pečne koze; Grünspan = zelenina iz bronca; Schweinigl = iež z' riucam itd. Za nemške enozložnice stvarjal je po analogiji slovenske sličnice: Eisgang = sriežen hod, kore *terg*; Abfahrt = odpel; Abweg = odpot; Auswahl = izvol; tu pa tam so obveljali njegovi novaki: Abfall = odpad, odstop; Durchschnitt = preriez. Gutschmann razločuje v besedišči glagole dovršivne in nedovršivne, dasi se še ni zavedal stalnega pravila: hören = slišati, poslušati; kehren = pomesti, pomietati; krachen = pokniti, pokati; reisse nieder = poderem, podiram; schiesse = strelim, strielam; speie = pljujem, pljuvam, pljunem. Take glagole ima Gutschmann za ponavljajoče, kakor pravi v predgovoru, in navaja tam za zgled: pokriti, pokrivati; izprašati, izprašuvati. Naj še omenimo nekaj o Gutschmannovem nemčevanji. Nemški upliv je, da rabi člen tudi v besedoslovji: Lebenslauf = pretiek tega žiulenja; Einbildungskraft = muč tega vmislenja. Najjasnejše pa se vidi nemčevanje v prestavljanji nemških prislovov, ki so privezani glagolom. Za besedico *durch* ima *skuz* in *pre*: durchlesen = skuzbrati, prebrati; durchbeissen = skuzgriziti, pregriziti; nemški *ab* mu je *dol*: Abbitten = dolprostiti; Abriss = dolobraz, poduba; vendar tudi: odrezati = absägen; absatteln = odsedlati. Za *an* mu služi slovenski *na*: andrucken = pertisniti, napertisniti; anklagen = natožiti, zatožiti; anläuten = nazvoniti, pozvoniti; predlog *auf* prelaga v sestavah s prislovom *gor*: aufbehalten = gorhraniti, ohraniti; aufzählen = gornašteti, našteti; — *aus* = *iz*, *vun*: ausbeuteln = izstresti, vunizstresti; ausbitten = sprostiti, vunsprostiti; auslesen = izbrati, vunzbrati; aussöhnen pa mu je: spraviti, potolažiti, zmiriti; — *bei* = *zraven*, *per*: Beiwache = perstraža, zravenstraža; Beiurtheil = zravensodba, persodba; — *ein* = *noter*: einflechten = vplesti, notervplesti; einladen = povabiti, navabiti, notervabiti, notervadati; Eintritt = noterstop, noterhod; — *fort* = *naprej*, *preč*: fortkommen = naprei priti; fortreisen = preč popotovati, odhajati, naprei raižati; — *gegen* = *pruti*: Gegenmarsch = prutihod; Gegenlaut = prutiglas; — *nieder* = *dol*: niedersetzen = dolpostaviti, dol-djati; sich niedersetzen = dolposaditi se, dolsesti; — *über* = *črez*: überbleiben = črezostati; überlassen = črezpustiti, opustiti; überschreiben pa prevaja: prepisati, in überzeugen = prepričati; — *um* = *okuli*: umblasen = okulipihniti, dolpihniti; umfallen = okulipasti, dolpasti; umkleiden = okulobleči, prebleči, okuloblačiti se, preoblačiti se;

umpflügen = okul-, ob-, podorati; — *unter* = *pod*: unterlassen = podpustiti; untersuchen = podiskati, prejškati; sich unterreden = podgovoriti se; — *vor* = *pried, naprei, napried*: vorhalten = priedderžati, posvariti; vorbedenken = predmisliti, prei — poprei — pomisliti. Pogostoma je Gutschmann zraven pravih slovenskih besed zapisal nemške ali narečne slovenske oblike. To kažejo že navedeni primeri, a nekaj naj jih še tu stoji: Boots knecht = veslar, ladjovozec, lopatar, galiot; Dame = gospa, dama; Krieg = žovd, vojska; Kugel = okrogla, kugla; weisen = kazati, vižati; weiss = biel, bieu itd. Tu pa tam pristavlja sam opombico gemein: Binder = vezar, vezavec, gem. pintar; blau = vešneu, muder, gem. plavi; Bürger = mestnik, mestannik, gem. purgar. Uradnikom in duhovnikom bil je Gutschmannov slovar edini pripomoček do Jarnikovega Etymologika in Murkovega rečnika.

Za nemškim slovarjem sledi „Sammlung der windischen Stammwörter etc.“ Ta zbirka šteje okoli 5400 slovenskih besed, koje smatra Gutschmann za korenike. Jarnik jih je vzel na rešeto in našel med njimi najmanj 700 tujk in 513 izrazov negotovega korena ter jih torej odštel 1213 od ove zbirke (Pogl. „Jarnikova zapuščina“ v Kresu III.). Žal, da ni presodil tudi nemški slovar; koliko več bi jih bil mogel spoznavši je za tujke izločiti!

Zanimiv pa je Gutschmannov rečnik še v tem, da hrani blizu 90 slovenskih prislovic in narodnih rekov. Hočemo si jih nekaj ogledati. Da niso vse prislovice izvirno slovenske, bodeš se kmalu prepričal: Mačko v vreči kupiti (str. 152); vse mačke so po noči črne (str. 273); kar svet ima zdaj pokrito, bo čez malo vsem očito (str. 291) — nichts ist so klein gesponnen, dass es nicht bald kommt an die Sonnen; bi ne bil skrivalec, bi ne bil kradljivec (299) — wäre nicht der Hehler, wäre kein Stehler; kakor si postelješ, tako boš ležal (42). To so gole prestave nemških prislovic. Druge se vidijo isto tako nemškega izvira, vendar jih je Gutschmann bolje v slovenskem duhu zasukal: uradnik — okradnik (37) — es ist kein Amt, das nicht henkerswert wäre; tatovna mati ne umrje (67) — es wird immer Diebe geben; kedaj vrana vrano piplje (162) — eine Krähe hackt der andern nicht die Augen aus; lepe besede stezde in pote potrebljejo (499) — ein gutes Wort findet einen guten Ort; zgodaj počne žgati, kar kopriva hoče oštati (375), ali človek kaže v mladosti, kaj hoče biti v starosti — man verbleibt, wie man sich in der Jugend zeigt. Gotovo se nahajajo med njimi tudi izvirno slovenske, kar se jim pozna v zlasti iz prostega in krepkega sodržaja: Muha, ktera prileti, hujši pikne (100) — ein gäh kommendes Unglück ist schlimmer; gladek kakor dobova skorja in okrogel kakor rezdram (124) — ein sehr grober Mensch; dobre volje — mošnje kolje (126); baba gobe ženje, dedej strže korenje, sin polže strela, hči puše dela (192) =

mässige Leute; krava pri gobcu movze (165) — wie die Kuh gefüttert ist, so gibt sie Milch; pijanec se spreobrne, kedar se prekucne (408) — ein Säufer bessert sich nicht; on bo bogat, kakor pes rogat (229) — er wird nicht reich; človek, kakor pes na pavko (353) — ein ungeschickter Kerl; bo plačal, kakor vrabel prosó; bo plačal na sodni den, bo plačal na Šentjurjev kup (453) — er wird nie zahlen; on ne bo k sodnemu dnevu trobil (457) — er wird nicht ewig leben; Bog že vé, kterej kozi rog odtrupi (541) — Gott weiss schon, wen er demüthigen soll; toliko pomaga žlahta, kakor stara plahta (533) — die Freunde helfen wenig.

Ob konci teh kratkih podatkov o Gutsmannu nam je še omeniti dveh knjig, kateri se smete z vso gotovostjo Gutsmannova last imenovati.

Prva je „Ta veliki Katekismus. Zelouz 1790,“ tiskana pri Kleinmayrji in to v obeh deželnih jezikih. Ta katekizem se je rabil po koroških šolah čez 40 let, dokler ni bil l. 1835. že čisto pošel.

Druga knjiga pa nosi naslov: „Evangelie ino Branje ali Pisme na vse Nedele inu jimenitne praznike cielega leta razdelene. S' perpušanjam teh Višeh. V Zelouzi, vtisnjene skuz Aloisia Ignacia Kleinmayerja deželstvega šamparja. 1780“ str. 327 v mali 8°. Do str. 295. segajo evangelji, katerim sledijo razne molitve in litanije. Da je sestavil tudi to knjigo naš Gutsmann, vidi se že iz pravopisa in narečja, in to priča tudi očito Kopitar. Kajti ta imenuje v svojem Glag. Cloz. na str. LIX. Gutsmanna kot pisatelja teh evangelij. Iz njih navaja namreč pod njegovim imenom zgled koroške slovenščine (Luk. XXIV. 13 — 35).

Umril je Oswald, kakor enoglasno knjige poročajo, l. 1790., a kje mu je bila napravljena gomila, ne vémo. Delovanje Gutsmannovo pa se dá iz tega, kar se je omenilo o njem, na kratko označiti s sledečimi besedami: Trudil se je, da bi povzdignol znanje slovenskega jezika. V ta namen je spisal slovnico in slovar. Pospeseval je duhovno pastirovanje, čemur so služile Kristjanske resnice, Evangelji in Katekizem. Poleg tega pa se je še bavil z jezikoslovno theoretiko, v kterej je učinil prvi napredek ter podrl očeta M. Pohlina, da mu ni bilo več moči vzdignoti se.

Dva nova poznavatelja slovenskega jezika iz XVII. stoletja.

Kolikor bolj se preiskujejo arhivi naši in knjižnice, tem globlje spoznavamo svojo literaturo, vzlasti pa slovstveno naše razmerje v prejšnjih stoletjih. Še ne ravno pred dolgim časom brali smo lahko celó v znanstvenih delih, da je bilo število slovenskih pisateljev v XVI. in XVII. veku jako majhno in skrčeno; ali že danes poznavamo prav lepo čísló slovstvenih delavcev v omenjenih stoletjih. Njih broj pa se še bode tem bolj pomnožil, čim natančnejša bodo naša slovstvena preiskavanja. Vzlasti smo se radi na literarno delovanje v XVII. veku, in sicer v dobi takozvane „protireformacije“, kaj zaničljivo ozirali. A mnenje naše je bilo napačno. Nov dokaz o tem naj podajo sledeče vrstice.

V naslednjem hočemo svoje čitatelje z dvema slovenskima pisateljema seznaniti. Prvi je župnik Sigismund Goll v Toplicah pri Novem mestu na Dolenjskem okoli leta 1646., drugi pa P. Andrej Ivankovič (Ivančovich) iz Jezusovega tovarštva v Ljubljani od leta 1659. Nobenega ni omenjala do zdaj še nikaka slovenska bibliografija ali slovstvena zgodovina.

Dočim je bil Sigismund Goll menda le dober poznavatelj našega jezika, ne da bi bil sam kaj spisal, bil je Ivankovič tudi delaven na slovstvenem polju.

Zasebna knjižnica kneza Auersperga v Ljubljani hrani od župnika Golla nekaj zvezkov, v katerih se nahajajo razne zaznambe za lastno porabo. Med njimi je več slovenskih vrstic, domačih besed in tudi daljših slovenskih opazek. Najbolj nas utegne zanimati sledeči obrazec za zaklinjanje:

Stoi ena slata Gora, Nagori ftoy ena Sueta Zerkuu, vzerkui Lefsi, Gospud Sueti Jobst, knemu je perfhla Luba Diuiza maria, ti Lefshis inui terdnu (p)jipsh, vftani Gori inui pomagai N: N: od tega Zerua kazeuiedi ne, de bode taku sdrau, koker ie od suiga ozheta inui matere Royen nato Zerno Semlo patu sinu Nebu in nomine patris et filij et spiritus S. Amen.

Ehla mgla (sic!) Maria in nomine patris et filij et spiritus S. Amen.

Mnogo važnejši pa je jezuit Andrej Ivankovič. Ta je preložil leta 1659. Tomaža Kempčana v slovenščino. Ta prevod se nahaja v rokopisu v ljubljanskej c. kr. licealni knjižnici pod zaznamkom Nr. 179. Na sedanje svoje mesto je prišel Ivankovičev rokopis po č. dekanu Holzapfel-u, ki ga je l. 1848. temu zavodu daroval.

Na naslovnem listu tega zvezka v majh. 8° stoji sledeča opomba: Cofraternitatis Agoniae Domini Nostri Jesu Christi Labaci 1727. potem: transtulit in Carniolicum idioma ut mihi P. Fridericus Schwarz S. I. retulit P. Andreas Ivanchovich S. I. sacerdos.

Naslov prevoda se glasi:

Od Sa Christusam | Hoieina | Bukvize Samozetrte | Thomasa S. Kempis Choraria po visi S. Augustina | Vsim | Katoliskim Krainzom inu | Slouenzom 'h dobrimu: S nouizh | s Latinskiga na Slouenski jesik | suestu preloshene, 'skusi eniga | s Touarshtua Iesusouiga | 's Peruoleinam tih Vigshih | v Leitj po Christushouim roiftuj MDCLIX.

V predgovoru je nekaj popravkov, pozneje zapisanih od druge roke, in sicer za Ainalz — Angelz, uedeozhiga — snaniga, nashe shele usdi-hujejo — usdigujemo, praue inu u ostene poti — u oske, sapelaine — sapelouajne, sa tabo shli — hodili.

Prevoditelj končuje svoje delo z naslednjim dostavkom:

Tolmazbarja Sapor.

Vsamite lubi Krainzi inu Slouenzi letu moje is celiga serza vam 'h pridu nemejnenu dellu, radi inu ueselj gori: preberite skerbnu inu ushvjajte uashim Dushizam 'h potashejnu. Sakaj niker se tiga serza pokoj nenajde, kakor lé usanjim Iagneti inu vtih Bukuizah, prauí nafs Bogabojezhj Thomas. Prošim pak, debi kakor zhiste zhibelize inu nikar kakor strupouitj Paijki na lete Bukuize 'kbrajnu perletelj: Sakaj kakor lety slazhize 'vstrup, taku one pruti roshno sozhnost 'v sterd preobernejo. Inu zhe kaj dobriga bote 'vnyh neshlj, dajte samimu Bogu hualo: ieft od uafs drusiga nesheljm, kakor le to sueto Lubesen, uoshljuost, inu suesto pomuzh. Ijemet se dobru.

Ta slovenski prevod Tomaža Kempčana, ktereга je oskrbel ud jezuit-skega reda, dokazuje z nova, da je mnenje onih krivo, ki trdijo, da bi omenjeni red za slovenski jezik ničesar ne bil storil. Nasprotno, iz tega prevoda kakor tudi po tem, da je vedel za-nj jezuit Schwarz, dá se sklepati, da ta red ni slovenskemu jeziku nasprotoval. Saj so pa bili tudi dovolili, da so smeli dijaki v Ljubljani Krista Gospoda našega na sveti dan v slovesnih spevih ne le v latinskem in nemškem, temveč tudi v slovenskem jeziku častiti.

P. pl. Rudics.

Iz kotoribskega protokola.

(Razglaša *M. Valjavec.*)

(Konec.)

Anno d(omi)ni 1730 skupa buduči varaša prisežniki, starešine i vsa občina na dan svetoga Juraja mučenika zdola popisana dugovanja jesu napravili, dokončali i potvrdili kako ti naj prvo da šajkašija kak prvlje tak i na dalje polég varaša budé stala z ovakovém modušém i kondicijum, da po kéh dob varaški priséžniki, koji već puti zaradi varašké potrebočé dneve, čase i delo svoje zamudé, nihovomu trudu i zamudku najem ta naj bude, da ona dva raniška koja su dužni bili šajkaši med občinu davati, engeduvani i na nihove trude i zamudke gledeći prikazani budu, tak da prisežniki ne budu dužni od šajkašije varašu od vezda plačati ovi koji su sada, i na potlé koji budu za ovemi, ar z rečenimi trudi i zamudki svojemi, s kateremi varašu jesu služili, i na dalje budu, najmré pako na zaiskavanju i na zadoblenju šajkašije osebjunoga truda i zamudka jesu vučinili kak i na dalje ako bi se pripetila kakova pačka, dužni budu oni za tem hoditi i truditi z varaškum pomoćjum i stroškom. — Drugo dokončanje: Da kak sadašni g. vojvoda tak i za njega milosti koju budu vojvode svojega reda kak i prisežnik koji budu imali za to da vu vsake potrebočé šajkašem budu na pomoč kako ti i šajkaši segurnost i ufanje i zagovor vekši budu se od g. vojvode tak sadašnjega kak i buduček nadejali. — Tretje to, da varaša starešine, kateri takaj na službo varašu jesu i pomogli jesu šajkašiju spraviti, stanovite potroške imal je varaš, na kojeh gledeć dužni budu na vsaki red osečki jeden raniški postaviti i šajkaškomu cehméstru vu ruke dati, k tomu od Legrada takaj ne budu dužni nikaj davati rečeni starešine. — Četrto: Ostali pako kateri su jošče varašu vu šajkašije ne služili, varašu na malu hasen bili, i k tomu novaki, kotere varaš bude prijémal med šajkašé, da se vuče, oni budu dužni tak do Legrada platiti kakti osečkoga reda, kak i prvlje tak i vezda po dva raniška, kateri penezi budu naj prvo na domeščanje varaškeh potroškov i takajše potrebštine šajkaškeh meštrov, kada pako potroška, kak je dostojno strašine, šajkaši i ostali drugi i novaki nadomeste, onda i njim moré se na menje njihova dača postaviti. — Peto: šajkaški cehmešter od vezda ne bude več redov imal, nego kak i drugi prisežnik jednoga reda; nego od varaša plače bude imal raniški deset. — Šesto: Na dojudči dan svetoga Filipa imaju se nazopet spraviti priséžniki i starešine z občinom i prevideti i red pravičen napraviti, kateri zmed starešin i šajkaškeh staréh meštrom imaju se obdržati ali nuter prijeti med šajkašé, ali ako koji ne bil vreden toga van zvriči

i tak poleg dušnoga spoznanja pravo obsudivši, poravnavši i potvrdivši vu varašké ove knjigé zapisati.

Postavlja se Golubič Matok za varaškoga malovrednem i nečistem ženam suda i pravice zvršitelja, kateri kak pokojni Gredél tak i on bude vu vsem sloboščinu imal i na varaško drugo nikakovo delo niti službu ne bude dužen poiti; od takovéh žen od vsake glave jeden pint vina bude mu obrh toga išlo. — Šajkaški cehmešter dal je vu varašku ladicu na potroškov šajkaškéh izplačenje 28 raniški 7 gr(oši), zvrhu kojeh quietera se. — Koji se god od vezdá bude šajkašém postavljaj, prvo bude dužen tri leta za detiča šajkaškoga biti i kada se izvuči, onda se med šajkaše ima prijeti.

Anno d(omi)ni 1731 die 26 martii ves varaš skupa budući jesu odebrali Maltar Gjuru za vekšéga birova, za menšéga Vlašič Matoka. Potvrgjava se Baispoh Jakub za borbirova, a za šajkaškoga cehmeštra postavljja se Dolenčić Gjura.

Rečeni borbirov i šajkaški cehmešter Ugrač Mihalj čez dva ali tri tjedne imaju račune varašu dati. — Potvrgjava se Šimun Grgačević i Ivanek Martin za brodare. Krčmar takaj na dalje potvrgjava se. Kapuši Jadan Balaš i Gregur potvrgjavaju se, mesar Dugan Ivan potvrgjava se, koji na leto dužen bude plaćati na varaš 10 raniški. Postavlja se za djaka varaškoga Odler Ferenc, koji za svoj trud popisavanja bude imal šest raniški na leto. Maltar Gjura varaški birov ima ovo leto broda znovič činiti napraviti, mosta na znoši (?) i grabe takaj vse potvrditi i popraviti. — Desetina od čmelcev od vezda ne bude sé pobirala, koji budu meda kuhali, naj ga'na varaško krčmo dadu. — Polje koji goder ne zagradi i grobje, obznanuje se vsem, da vu temnicu pojde i k tomu paličja bude imal; čez dva tjedna terminuš postavljen. — Dokončano je da od vezda šajkaši iz varaškoga na dan svetoga Juraja ne budu trošili; niti cehmeštru šajkaškomu vu račun ne će se vzeti od varaša, nego na dan svetoga Mikloša imaju si obeda vučiniti, napraviti i kak je do vezda bilo, da bi po 12 ali 15 raniški potrošili, to ne bude im slobodno vučiniti, nego dva detiča imaju na leto dole poslati i z oném imaju obeda vučiniti pripraviti, ako ober toga hote kaj više trošiti, naj iz svoje mošnje troše.

Anno d(omi)ni 1732 die 25 februarii ves varaš skupa budući zdola podpisana dugovanja jesu napravili i dokončali, kako ti: postavljja se za velikoga birova prisežnik Obagj Matok, za menšéga birova Matoš Matok, kateri navadnu prisegu ima pred varašem položiti i kako ti je taki na lice vsega varaša navadnu prisegu postavil. — Postavlja se za borbirova prisežnik Potrpač Gjura, a šajkaški cehmešter Dolenčić Gjura na dale potvrgjava se. Postavljaju se za brodare Čikulič Gjura i Gjurgjek Gjura, kateri navadnu prisegu pred vsem varašem jesu postavili.

Krčmar i mesar potvrgjavaju se i na dale. Kapuš bude i na dale Gregur a na mesto Blaža bude Župančič Gjura. — Postavlja se za logara Čikulič Mihok i Pigoc Balaš. Ako zmed teh dveh kateri ne bi hotel biti, tak na njegovo mesto gospon vojvoda s prisežniki imaju drugoga postaviti.

Anno d(omi)ni 1732 na dan svetoga Šimuna Judaša skupa budući ves varaš dokončali jesu da od vezda vsigdar birovi varaša kotoribskoga imaju se poleg soldačkoga leta na dan vseh svecev postavljati, kaj pak do vezda sadašni birovi jesu služili, ima im se naplatiti i novi birovi postaviti. — Da po keh dob Harapin Gašpar, Malek Ferenc, Zvozec Tomaš i Ugrač Balaš prisežniki na to jesu privolili, da na koga goder kocka pokaže, on bude dužen biti, na to gledeć da po keh dob gospodin oberštlajdinont simo na kvarter dojde, već truda i posla neg druga leta bude imal podnesti, za to privolil je i varaš na to, da se kockaju. Kocka doprinesla je, da Zvozec Tomaš ima biroviyo podnesti, za menšega pako birova postavlja se Fondak Matok, koji z navadnum plaćum budu, kako i do sada jesu birovi naplaćeni bili, imaju obdržani biti i naplaćeni kako ti vekšemu 25 raniški, menšemu 15 ran. i vsakomu jeden par čižmih ima se dati.

Anno d(omi)ni 1733 die 24. febr. skupa budući prisežniki varaša kotoribskoga zdola podpisana dugovanja jesu dokončali, obsudili i napravili, kakoti: Najprvo polég prvé pogodbé zvonara postavlja se Vuk Lovrék tak da na volje njegové bude ali žito jemati ali penezé 10 ran. na leto kak je i prvomu zvonaru bilo dokončano i obsugjeno. Drugo: Kada gospodar človék mérje, od zvonjenja ide tri groše, od gospodaricé po dva groša, od jakšéga družinčeta dva groša, od deteta komu z dvemi zvonmi zvoni, jeden groš, od majehnoga deteta od maloga zvona dva novca. Hiža zvonarska daje mu se, vu koje stanuvaj budé, zvonarice prvé pako varaški birov ima deset raniški povrnuti, koje na jedno leto ima zaslužéné. — Da po keh dob tužba dana je proti brodarom, za to za brodare postavljaju se novi brodari kako ti Grgačević Šimun i Kaša Martin, koji do leta z navadnum tretinum imaju biti zadovolni, a slobošćine kak su do sada imali od hiž svojeh ne budu imali, nego samo od glavé a drva mlinarčani i pastorčani ne budu brodarom vozili, nego naj plaćaju kak i drugi ljudi. Za to navadnu prisegu imaju zutra pred gosponom vojvodom i prisežniki postaviti.

Anno d(omi)ni 1733 die 25 aprilis skupa budući prisežniki varaša kotoribskoga i vsi šajkaši zdola popisana dugovanja jesu opravili, naravnali i dokončali, kakoti najprvo: Dolenčič Gjura šajkaški cehmešter dal je svoje léta računé kako ti na lete 1730, 1731 došlo je po jeden raniški od vsakoga šajkaša zvuna prisežnikov 25 raniški, a tretje leto kakoti 1732 10 raniški, vse skupa čine oseč(k)i redi 35 raniški, raču-

navši takaj ovoga tekućega leta 1733 do dnéva današnjega svetoga Juraja mučenika na zgora rečena tri leta i četrtoga sada tekućega do denéšnjega dnéva računajuć. Redi do Legrada doprinesli su trinajst raniški, a dva reda osečka prijeta su od detičév, koji činé 7 raniški, vse skupa računavši čini petdeset i četiri raniški gr. 11, iz kojeh prijeteš 54 raniškov i 11 gr. daje računa kakoti gotovoga novca 27 r., potrošil je na lanski obed 13 r. 6 gr., vu Legrad za prikazané Martinu z Belgrada šajké 3 r. 5 gr., na dan s. Mikulé mešé plačené 1 r. 2 gr., dupleri veliki šajkaški cirkvé kupleni 2 r. 8 gr., na dugu pri šajkašéh za red osečki, koji su ne platili, 5 r., pri Smrku na dugu 2 r., 10 gr. šuma 54 r. 11 gr. rešt 0.

Postavlja se za šajkaškoga cehmeštra prisežnik Ratajec Martin, koji z navadnem dohotkom kak prvi šajkaški cehmeštri ima se obdržati, na cehmeštriju dva reda imal bude šajkaški cehmeštér, a za sogalomeštra bude Oresta Ivan, koji na svoju službu bude imal jeden red osečki. — Dokončano je, da od sada vsaki šajkaški cemešter dužen bude činiti popisavati vse rede iz dve zrokov, prvi da se leže prisežnikom i šajkašom račun da; drugo to da z legrackem cemeštrom leže računa bude mogel vučiniti i kada vu Legrad na račun bude iti, ima ona pisma i dijaka sobum vzeti, da onak leže i pravične bude mogel z legrackem cemeštrom račune vučiniti.

Račun kuliko je šajkašov. Najprvo dvanajst prisežnikov. Gospona vojvode 2; birov varaški 1, cemešter šajkaški 2, sogalomešter 1; Stari šajkaši: Vlašič Matok, Spahija Matok, Šebeštijan Gjura, Oresta Ivan, Balog Ivica, Talas Jakub, Matoš Matok, Markulija Gjura, Dolencič Tomaš, Matoš Matok drugi, Ostrugej Gjura. Mladi šajkaši: Vlašič Matok, Markan Matok, Siladi Štefan, Horvat Martin, Siladi Gjura, Zvožec Matok, Sovič Andraš, Kotnjak Gjura, Škoda Tomaš, Pigoc Balaš, Horvat Gjura, Fondak Matok. Novaki: Šalomon Janko, Zvožec Matok, Mrgjatko Gjura, Matotek Pavel, Vidović Matok, Fuš Martin.

Dokončano je, da od vezda vsaki novak, koteri jošće ne vu nikakove šajkaške meštrije vučen, iznovič prime se, dužen bude četiri raniške postaviti vu ladicu šajkašku, a koteroga pako otec ali brat bil je šajkaš, on dužen bude dva raniška za prepisavanje postaviti. Dokončano je, da jedna zastava ima se kupiti, s kojum šajkaši na procesije i sprevide budu hodili. — Markan prepisava se na mesto oca, koji jeden raniški bude dužen dati, po keh dob da je vre zvučen šajkaš, a Vidović Matok i Smrk Tomaš . . . Dokončano je, da od vezda groše do Legrada ne bude cemešter pobiral.

Anno domini 1733 die 2 novembris skupa budući vsa občina varaša kotoribskoga jesu zdola podpisana dugovanja dokončali: Postavlja se za velikoga birova Harapin Gašpar, za menšega birova Vargović

Matok; postavlja se za borbirova Malek Ferenc; krčmar i mesar potvrgjavaju se na dale; za kapuša Zajec Štefan potvrgjava se, a mesto Balaša postavlja se Župančić Gjura; za brodara postavlja se Čikulič Gjura i Zdelar Gregur; za logara postavlja se Bukovčan Pavko, kojemu na leto bude plače išlo osem r(aniški).

Anno 1734 die 1ma mai potvrgjava se Ratajec Martin, da šajkašku cehméstriju bude obnašal do se svet, kada birove budu premenjali, onda drugi šajkaški cehméštér, ako se tak bude videlo šajkašom, more se postaviti, ali pako na dalje potvrditi. Solgalomeštra od vezda ne budu imali šajkaši; ako bi kada bolje prehagja bila šajkašije, onda more se šajkaški sogalomešter postaviti. — Postavlja se za krčmara Petrac Andraš, koji navadnu prisegu i ženum skupa jest pred varašem postavil. — Anno domini 1734 die 25 octobris skupa budući prisežniki, starešine i ves varaš zdola podpisana dugovanja jesu napravili i dokončali, kako ti najprvo: postavljen najprvo za zastavnika g. „Szentmartonyi Joseph“; postavljeni jesu za varaškoga birova Ugráč Balaš, šajkaškoga cehmeštra Baispoh Jakub, za borbirova Mir Gjura, koji poleg varaškoga dokončanja bude od svakoga akova ali vedra od onih koji budu krčmarili po dva groša pobiral . . . Potvrgjavaju se brodari, mesar se potvrgjava. Birov varaški ima jošće ovu jesen vučiniti znosi mostá napraviti a k letu šance potvrgjavati i napravlati. Postavlja se na mesto maloga birova za varaškoga hajduka Jadan Balaš, Vlašič Matok, kojemu vsakomu plače bude išlo na leto dvanajst raniški. Postavlja se brodarom na mesto Zdelar Gregura Horvat Gjura, koji navadnu prisegu je pred varašem postavil.

V e n t a.

Okoli leta 1136., kakor Muchar trdi, daroval je nemški plemič Meingot, ki je v „Subsilva“, t. j. v Podlogu imel posestva, svojo slovensko robkinjo Venta samostanu šentpavlovskemu na Koroškem. Dogodbo nam je ohranil codex traditionum S. Pauli v XXX. poglavji. Dotične vrstice se glasiyo: Noverint universi tam presentes quam futuri, quod dominus Meingotus de Subsilva delegavit S. Paulo quoddam mancipium nomine Ventam cum omni posteritate sua.

Ime iz debbla Vent nahajamo tudi v polščini, in sicer Ventoslav (Codex Bresl. str. 93); in ker je staroslov. *ę* v ruščini *ja*, v češčini *a*, ujemajo se staroruska imena: Vjat-slav, Vjat-ko, in staročeska: Vati-slav, Vat, Vat-ka, z oblikami: Ventoslav, Vent, Vent-ka.

Med korotanskimi Slovenci se še danes govori: *vinéi*, *venéi* — staroslov.: *veštij*. Imeni *Ventoslav* — *Venta* opominjate me zopet na genetično ime Slovenov, katero so Grki pisali: *Ověvéda*, Latini: *Veneti*, Nemci: *Winde*, *Winedas*, *Winethi*, *Winnetes* itd. Jaz sem to ime že trikrat poskusil razložiti; enkrat iz keltskega: *vind*, *albus*, in mislil sem, da so Kelti Slovanom dali to ime zaradi belih oblačil in belih gradov; drugokrat iz korenike: *vad*, *loqui*, in mislil sem, da je synonymon imenu *Sloven*; tretjokrat iz korenike: *van*, *venerari*, in trdil sem z *Gilferdingom*, da *Veneti* označuje: *venerabiles*.

Nemški jezikoslovci mislijo, da je ime *Winde*, *Wende*, nemško, in večidel prigrasujejo *Zeussovej* razlagi, ktera pa ni naslonjena na slovnična pravila. Po *Zeussu* označuje beseda *Winden*: *die Weidenden*.¹

Iz slovanske podstave je ime *Vent* poskusil zopet razlagati varšavski vseučilišni prof. *Perwolf*, kateri v imenu *Vent* išče pozitiv besede: *větji* — *veštij*, *menéc*, da ime *Vent* poznamenuje: *velikan*. Tudi *Perwolfova* razlaga se še ni v obče sprejela.

Ker so imena: *Ventoslav*, *Venta*, *Vjatko* itd. slovanska in nam *Nestor* imenuje slovenski rod: *Vjatiči* — *Ventiči*, smemo ipak ta imena iz slovanščine razlagati, in jaz hočem zopet poskusiti svojo srečo.

Ime *Vent* dalo bi se menda iz one korenike razlagati, iz ktere ime ruskih besed: *vjat-elъ* — *vjat-erъ* — *vjat-ka*.

Vjatelj, *vjater* označuje v ruščini po *Dalji*: *košelъ dlja sěna spletenyj iz verevokъ*, iz *lyčagъ*, *pletanka iz prutevъ u rybakovъ*; torej enako litovsk. *ventaris*, das *Netz*, česk. *vata*, mreža.

Ker so se poznamenovanja za spleteno posodo in mreže stvarjale iz snov, ktere označujejo vezanje, izraževala je korenika: *vent* — *vjat* — *vat* izvorno vezati.

Pomen zvezi je tudi zapopaden v besedi: *vjatka*, ktera po *Dalji* označuje: *tolpa*, *verenica*, *vataga*, *arselъ*, *Genossenschaft*, *Gemeinde*, *Familie*, *Gesellschaft*.

V slovanščini nisem sicer doslej našel korenike: *vant*, *vent* s pomenom: *zvezati*, pač pa v sansk. *vat* in *vant*, *jungere*, *serere*, *nectere*, *dividere*, *distribuere*. *Venti* bi torej bili: *ventani*, *ventjani*, *vjatjani*, ljudje spadajoči k *venti* — *vjati* — *vatagi*, die zur gleichen *Genossenschaft*, *Gesellschaft*, *Familie* gehörigen. Tako tudi imena staronemških plemen: *Tencteri*, *Semnones*, *Iuthungi*

¹ *Jordan*, *Adelung*, *Barth*, *Wilhelm* so *Wende*, *Winde* izvajali iz *winda wenda*, kar pre v indoevropskih jezikih vodo označuje; torej *Winden*, *Wenden* so „am Wasser wohnende Völker“; a to tudi niti jezikoslovcem niti zgodovinoslovcem ni kazalo.

po Schweitzerji in Müllenhofu označujejo foederati, združeni, die Verbundenen, in Fick razlaga tudi ime Arjas iz korenike ar, coniungere, iz ktere je tudi ruski: artelj. Tudi ime keltskega plemena: Andicavi pomenja po Glücku: invicem juncti. Oblike Venedae, Veneti, Winedas, Winethi so nastale po uplivu grških, latinskih in nemških pisateljev.¹ Sicer nahajamo tudi v slovansčini prikazen, da se je, če je stopil *n* med *e* in soglasnika, postavil glasnik pred soglasnikom. Tako se v starih dostavkih k Nestorjevej kroniki ime mesta: Slovinskъ piše: Sloveneskъ; primeri tudi italško: menese za mense; staroslov.: Индъ za Indъ. Isto, kar Venti — Ventjani, pomenja tudi ime Slovanov: ²Anta, Antae, Antes. Ker je staroslov. ж v rušč. in v češč. *u*, nahajamo staroslov. ime: Antin v ruskej obliki: Utin, v česk. Uta iz Anta, osebna imena zapisana v Šafarikovih Starožitnostih in Moroškinovem Imenoslovu.

Korenika: ant označuje v sansk. isto, kar vant, serere, nectere, ligare; slovansčina sicer ne pozna več glagola antit, utit, ali nahajamo še besede iz korenike: ant, in sicer staroslov.: ut-okъ, jugatim³, verbunden, novoslov.: ut-a, der untere Verbund beim Ochsenjoch, jenes Querholz, das die Seitentheile verbindet³; v venetšč. antarie, goži. In kakor so se v ruščini iz vant, vat, vjat, stvarile besede vjata, vjat-ka s pomenom: družnaja tolpa, tako tudi iz ant — ut, rusk. po Dalji: ut-uga, tolpa, vataga⁴ ljudej, Uty, Utinka, Utovo, imena ruskih vasij.

Ako pomislimo, da so Slovani v zadrugah živeli, ni nikakor neverjetno, da Venti in Anti označuje: foederati.

Na konci še eno vprašanje. Nima se li staroslov. večstij, maior, plus, perfectior, rusk. vjaščij, boljšij, veličajšij, višji po sili, veličini in oblasti, po číslu in količestvu, vjaščje — boljše, prednje, znatnie, sanovije, bogatije, tudi izvajati iz več, vjat; kajti tako bi bil večstij, vjaščij óni, ki ima več vente, vjate, familije, zadruge, „družnajej tolpe“ v ljudeh in v živini?! Imena: Ventoslav, Vešteslav, česk. Vacslov označevala bi torej: familia, gente, caterva clarus, in tako bi se s Perwolfom pri podstavi vent srečala, samo v drugem pomenu.

Davorin Trstenjak.

¹ Šafarik v svojih „Slov. starožitnostih“ (I, 8) bistroumno pojasnjuje početek teh oblik.

² Znano je jezikoslovcem, da se v orkvenoslovanskih spisih starejši glasnik *u* večkrat že nahaja kot *n*.

³ Beseda uta, juta, je znana sploh v oeljskej okolici.

⁴ Vataga po Dalji: družnaja tolpa, artelj, tovarišestvo. Pomen zvezi je tudi v rusk. besedi: verenica, rod arteli, podrazdénie občiny, iz korenike: ver, binden; primeri analogično: pagus, iz pag, pangere; drug, družina, iz drg, constringere, rusk. semlja iz si, ligare, nectere.

Poročilo o hrvatskeji književnosti.

Spisuje *J. Steklasa.*

XIII.

1. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga LXXV. Razred matematičko-prirodoslovni. U Zagrebu 1885. Razprave: 1. Predteče Darwina od dr. B. Šuleka. Pisatelj nam prav zanimivo tolmači, kako se prirodoslovci pred Darwinom razlagali glasovito njegovo hypotese o razvitku in postanku bitij. Ta razprava je razumljiva tudi za one, ki nimajo strokovnega prirodoslovnega znanja. 2. O krivuljah u ravnini od dr. Zahradnika.

2. Rad. Knjiga LXXVI. Razred filologičko-historički i filosofičko-juridički XI. U Zagrebu 1885. Razprave: 1. Prilozi za sintaksu jezika hrvatskoga. I. Imperativ od Ivana Broza. 2. Prinos k naglasu u novo slovenskom jeziku od M. Valjavca. Naglas u prezentu glagola, koji prezentni nastavak *jo* drže same u 3. plurala. Tukaj nadaljuje marljivi naš rojak svoja strogo znanstvena raziskavanja o slovenščini. 3. Izvještaj o šestom arheološkom sastanku u Odesi. Od dr. Fr. Račkoga. V tem sestavku nam opisuje pisatelj veliko zanimanje ruskega naroda za arheologijo in tudi kongres sam, pri katerem je i on s prof. Ljubićem sodeloval.

3. Marjanska vila ili sbirka narodnih pjesama sakupljenih u Spljetu po Dujmu Srećku Karamanu. U Spljetu 1885. Str. 270. Cena 1 glđ. V tej zbirki nahaja se do 240 narodnih pesnij različnega sodržaja po sledećem redu: I. Ljubovne. II. Usviestne. III. Prigodnice. IV. Uspavanke. V. Koledje. VI. Napitnice. VII. Sitnež. VIII. Junačke. IX. Starojunačke. V teh narodnih pesnih, ki jih je voćjidel zbral sam Karaman, nahaja se najlepša in najčistejša hrvaščina, ki se govori okoli Spljeta, ter je za jezikoslovca od velike važnosti kakor tudi za narodopisca, ki more po teh pesnih lahko razsoditi, kako čil in zdrav narod stanuje v teh predelih nekdanje slavne hrvatske kraljevine kljubu vsem italijanskim trditvam, da je ta zemlja italijanska.

4. Pjesme Milke Pogačićeve. U Zagrebu 1885. Knjigotiskara C. Albrechta. U mal. 8° str. 121. Cena 80 nove. — To je zbirka voćjidel liričnih pesmic, ki se dado prav ugodno čitati, posebno neke balade i romance, iz kterih veje pravi sveži duh pesniški. Manje dovršena je oblika v teh pesnicah, čemur se pa ne smemo čuditi, ker so to le prvenci mlade pesnice. Izdanje samo je lepo, okusno, celó elegantno, kar služi na čast tiskarni Albrechtovej.

5. Put na Plitvice. Napisao Adolfo Veber. Drugo izdanje. U Zagrebu 1885. U 8° str. 102. Cena 40 nove. — Kar je Slovencem blejsko jezero, to so Hrvatom plitvička jezera, kar se tiče prirodne krasote. Že pred 25 leti opisal je Veber ta jezera in pot do njih (sedem jih je namreć), a ker se je v tem času začelo malo već misliti na te krasne predele ter se vsako leto bolj obiskujejo, izdal je pisatelj v drugo ta svoj opis. Knjižica pa je tudi radi uzorne hrvaščine važna, saj se Veber smatra najboljšim hrvatskim stilistom.

6. Zvonimir hrvatski ilustrovani koledar za godinu 1886. Naklada knjižare Lav. Hartmana u Zagrebu 1885. Cena 60 nove. — V tem koledarji nahaja se 30 slik glasovitih Hrvatov, posebno onih, ki so važni za preporod hrvatske književnosti, ter nekih hrvatskih mest s potrebnim opisom. Vrh tega obsega še Puškinovo povest „Hitec“ in eden higijenski sestavek od prof. Lobmayera. Potem pa sledi natančen šematizem vsega činovništva v Hrvatskeji, Slavoniji in Dalmaciji ter

v Bosni in Hercegovini. Take vrste koledarja pogrešamo še v slovenske literature, kar sem že lani omenil; bilo bi potrebno, da se izda v Ljubljani za vse slovenske zemlje.

7. Slava preporoditeljem! Naklada odbora za proslavo pedesetletnice preporoda hrvatske književnosti. Tisak dioničke tiskare u Zagrebu god. 1885. 48 str. u najvećem 4°. Ciena 1 gld. — Pod tem naslovom je prišel na svetlo dolgo pričakovani slavnostni spis, s katerim so vzveličali hrvatski književniki in odličnjaki proslavo petdesetletnice preporoda hrvatske književnosti, ali bolje le prenos onih književnih prvakov, ki so v Zagrebu po različnih pokopališčih ležali, v skupen grob ali arkado, katero je postavil Zagreb tem neumrlim možem. Saj druge svečanosti so bile vse prepovedane. Ta spis je podoben onemu, ki so ga Čehi izdali na korist svojega gledišča pod naslovom „Narod sobě“ in kakoršnega bi mogli tudi Slovenci izdati sčasoma v prosepah „Narodnemu domu“. Kar se tiče sodržaja, mora se reči, da se odlikuje v vsakem pogledu in sicer v književnem in umetnem delu ter nadkrijuje celo češki spis. Tukaj naj sledi v kratkem sodržaj književni: Uvodni članek o dr. Ljud. v. Gaji od prof. Smičičklasta, v katerem nam živahno opisuje mladega Gaja v njegovem razvitku do l. 1835. Nato sledi 76 životopisov odličnih ilirskih književnikov, rodoljubov, mecenatov, umetnikov in boriteljev, zbranih od Milana Grlovića. Potem članci „Slava i Slovincem“ od Ivana Truskega, v katerem omenja zasluge Slovincov za hrvatski podvig; — sedemnajst sentencij teh le hrvatskih odličnjakov: Antonovića, Bana, Bučara, A. Mažuranića, Iv. Mažuranića, Okruglića, Metela barona Ožegovića, Pavlinovića, Račkoga, Strossmayera, Sundčića, Šuleka, Utješenića, Vebera, Vezlića, Žigrovića, z autofografiranimi podpismi; — 12 pesnij od Bana, Bogovića, Ilijaševića, Kukuljevića, Nedića, Okruglića, Sundčića, Tordinca, Truskega, D. Trstenjaka (Domovnika, u Gradu, 1837), Utješenića in Vukotinića, z autofografiranimi podpismi; — 4 črtice: Jabuka od N. Kokotovića, Priča rodu mome od J. Kozarca, Na morskoi obali od J. Sisolskega in Od prvih mučenika od K. Š. Gjalskega; — 21 pesnij: Bogu molim od Gjura Arnolda, Hrvaticam od Badalića; Odjek iz sidraške županije od Biokoveca; Naprijed od Buzolici; Ave Marija od Cirakija; Hrvati iz Dalmacije na pedesetletnici preporoda u Zagrebu od Despota; Budnica od Deželića; Hrvatom na pedesetletnici preporoda od Grlovića; 1835—1885 od Harambašića; Trobojnica od Hranilovića; Slava njima od Kozarca; Na grobu preporoditelja od Kranjčevića; Knjizi i prosvjeti od Kutena; Ilirski sokolovi od B. Kukuljevića; Pjesnički viek od Manojlovića; Prkos od P. Markovića; Slovincem od Milakovića; Ne bilo vas od Pogačićke; Hrvatskoj pjesmi od Varjačića; Pjesnik i Vila od Vuletića Vukasovića; Ilireem od dr. Fr. Markovića; konačno dolg red od 101 sentencije.

Umetniški del pa obsega 19 slik in načrtov ter šest kompozicij. Slike Masieće ve se med vsemi posebno odlikujejo. Kot posebna priloga je dodan spisu še velik tableau, ki prikazuje 59 glav, mož ilirskih od 1835—1850; med njimi sta samo dva Slovinci, namreč Stanko Vraz in Davorin Trstenjak. Tudi med životopisi ne nahajamo vseh Slovincov, ki so bili privrženci ilirizmu; Truski se jih sicer spominja v člancu „Slava i Slovincem“, ali ne vseh. Tako sta na pr. izpuščena iz spisa dva znamenita ilirca, Matija Majar in Juri Kobe, od katerih je prvi izdal slovnico: „Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje“, drugi pa je pisal v ilirščini po Gajevih časopisih ter navdušeno pozival svoje rojake v kolo ilirsko. To se je pa bržkone zgodilo zaradi naglice, v kateri se je ta spis izdal; ali sicer je vendar tako krasno vzpel, da služi na čast hrvatske literature, pa tudi umetnosti. A dionička tiskarna je poskrbela, da je knjiga izšla v tako elegantnej obliki, kakoršnih se le malo nahaja. Po tem takem je pa tudi cena tej knjigi jako nizka (1 gld.); zatorej opozarjamo slovensko razumnštvo na njo ter jo toplo priporočamo vsem, ki so prijatelji slogi med Slovenci in Hrvati.

8. Prvostolna cerkva zagrebačka nekoč i sada. Napisao Ivan Krst Tkalčić. Str. 128. Ciena 1 gold. U Zagrebu 1885. Tiskara Karla Albrechta. Knjiga, kterej ste priloženi tudi dve sliki prvostolne cerkve, ima sledeči soadržaj: Proslav narodu hrvatskomu. I. Kako je postala zagrebačka biskupija. II. Prva zagrebačka stolna cerkva i njezina sudbina. III. Osnutak današnje prvostolne cerkve i njezina poviest. IV. Opis cerkvene sgrade iz vana i nutra. V. Žrtvenici, grobni spomenici, nadpisi, slike na zidovih i kleeala. VI. Propovjedaonica. VII. Orgulje. VIII. Svjetilnjaci. IX. Zvonovi i ura. X. Sakristana i riznica. — Imena graditelja, umjetnika i meštra. Tudi ta knjiga je svečani spis na spomin blagoslovljenja stolne cerkve 8. novembra t. l. Vsakemu je še znano, kako je zadnji strašni potres v Zagrebu tudi stolno cerkev poskodoval, da je bila bolj ruševini nego hramu božjemu podobna. Požrtvovanjem hrvatskega naroda pa je zdaj notranji del te cerkve ves obnovljen v prvotnem gotskem slogu in od 8. novembra t. l. bode se zopet služba božja opravljala v njej. Ker spada zagrebska stolna cerkev med najlepše spomenike graditeljstva, bode gotovo knjiga Tkalčićeva zanimala vsakega, ki se bavi z umetnostjo in starinami; kajti pisatelj je cerkev opisal vsestranski in prav temeljito, kar je samo njemu mogoče, ker se bavi že dalje časa s starinami in povestjo mesta Zagreba ter zajedno tudi prvostolne cerkve.

9. Priručni rječnik sveobčega znanja ili mala hrvatska enciklopedija. Obradjuju dr. Ivan Zoch i Josip Mencin uz sudjelovanje i pripomoć mnogih književnika. U Osieku 1885. Tiskom i nakladom Dragutina Laubnera. Ciena svežiću 40 nov. Svez. 1—4. V „Kresu“ štev. 6, se je to delo že slovenskemu razumništvu naznanilo. Do zdaj so izšli že 4 zvezki, in reči se mora, da to podvzetje lepo napreduje. S početka se je mislilo, da Osiek ni mesto, kjer bi se dalo tako važno delo točno izvesti, ali urednika sta poskrbela za sodelavce, in z njih pripomočjo rečnik lepo napreduje. Da se pa sem in tam vendar le premalo na Slovence ozira, je morda uzrok, da nima dovolj sodelavcev med njimi. Tako sem namreč opazil, da niso navedeni do zdaj v tem rečniku sledeči slovenski pisatelji: Abacelj Matija, Alazija da Sommaripa Gregor, Albrecht Andrej, Alešovec Jakob in Andrejčkov Jože (morda pride pod imenom Podmilšak); pa tudi imena nekih krajev manjkajo, ali pa niso točno navedeni, tako na pr.: Ajdovščina ne leži v Istri, nego na Goriskem. Tukaj sem navedel pomanjkljivosti, ktere sem opazil v prvih štirih zvezkih, pa bi želel, da jih bode v prihodnjih manje; Slovence pa priporočamo to delo, ker bode za nas vendar le boljše, nego katero nemško te vrste.

Drobnosti.

Zgodovina sv. katoliške cerkve za slovensko ljudstvo. Spisal dr. Ivan Krizanič, kanonik itd. v Mariboru. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. II. zvezek. 1885. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. — Juter arma silent Musae. Dobro da nima vsak pregovor o vsakem času veljave. Ko bi namreč to bilo, ne imelo bi slovensko ljudstvo skoro ničesar pokazati, kar bi ga uvrstilo med kulturne narode. Boja — tega, ki dela pravico z mečem, ni sicer veliko imelo in nima ga tudi v naših dneh, vendar pa je ono skoro ves čas, kar obstoji, v silnem boji, v boji za svoj obstanek; bilo bi se mu torej po vsej pravici bati, da ostane brez vse literature.

Toda hvala Bogu, slovensko ljudstvo je v tem srečnejše, kajti ono nima samo literature, ki jo tak boj stvarja sam ob sebi, marveč ono dobiva čim dalje tem več književnosti, tudi leposlovne, ki nima nič opravila z omenjenim bojem. O tem se

človek lahko prepriča, kedar koli hoče; treba mu je samo vzeti v roko knjige, ki prihajajo leto za letom med ljudstvo, in v novejšem času je teh že lepo število. Da je v tem družba sv. Mohorja v Celovci prva, tega ne taji in ne more nihče tajiti in kolikor vem, jej je slovensko ljudstvo tudi hvaležno za to; saj jo ono tudi podpira v tolikem številu, da je v tej stroki ona menim da edina v celem cesarstvu.

Kar nam je Mohorjeva družba letos bukev priskrbela, vse so po svojej strani lepe in ljudstvo jih je tudi gotovo rado sprejelo. To se vidi že nekaj iz sodeb, ktere človek ali le sliši ali pa že tudi čita o njenih letošnjih knjigah. Sodbo o drugih strokovnjakom prepuščajóe hočem jaz na tem mestu nekaj malega reči o zgodovini sv. katoliške cerkve. Družba sv. Mohorja nam je letos drugi zvezek izdala, in že naprej rečem, da je slavni odbor takrat veliko za to skrbel, da je ta zvezek, kolikor je možno, prišel ljudstvu dovršen v roke. Tisek je snažen in obliki knjige celó primeren.

Kar pa zadeva vsebino v tem zvezku, deli g. pisatelj čas, ki ga ta knjiga obsega, „drugi vek“, v dve dobi; vsaka ima po troje poglavij, čisto tako, kakor je bilo to že v prvem zvezku. Prva doba sega od 8. do 12. stoletja, in prvo poglavje nam pripoveduje razširjanje sv. cerkve, najprej med germanskimi (str. 4—38), potem med slovanskimi narodi (str. 39—79) in na zadnje pri Magyarih (str. 80—81). Drugo poglavje pa razpravlja, verske boje in prepire (str. 82—109) in tretje nam razlaga notranje razvijanje sv. cerkve, kažóe na njen čim dalje večji upliv v državi in v družini (str. 109—118).

V drugej dobi tega veka pomaknemo se v zgodovini sv. cerkve za nova štiri stoletja naprej, čez dobo velikega papeža Gregorija VII., potem križarske ali kakor jim g. pisatelj pravi, križne vojske tja do začetka 16. stoletja. Prvo poglavje razkazuje nam najprej (str. 119—134) sedmero „križnih vojsk“, za tem (str. 135—138) nam kaže njih končne koristi in na konci nam še pripoveduje pokristjanjenje pomorskih in drugih polabskih Slovanov (str. 138—140). Drugi del tega poglavja pa je ves prepleten in zapleten z boji, ki so se — nekaj tudi krvavo — bili med državno in duhovsko oblastjo; boj za investituro (str. 140—148), boj za cerkvene pravice v Angliji (str. 148—150), boj med papeži in Hohenstaufoviči (str. 151—166). Za tem pride boj Francozov zoper papeštvo, babilonska sužnjost papežev in pa dolgi razpor na njih stolici s svojim konečnim poravnanjem na raznih cerkvenih zborih (str. 169—190).

Drugo poglavje je precej kratko in nas seznanja z različni krivoverci, Kathari, Valdovci, Albizani, Viklifci in Husovci (str. 190—202), potem pa nam pripoveduje življenje in delovanje največjih učnikov sv. cerkve iz te dobe, namreč sv. Bernarda, sv. Bonaventure pa sv. Tomaža Akvinskega (str. 202—211). Tretje poglavje nam še na zadnje razvija notranje razmere sv. cerkve v duhovništvu (str. 212—216), bogočastji (str. 216—218) in v celém krščanskem življenji; v le-tem se odlikuje posebno novo meništvó sv. Franciška pa sv. Dominika (str. 218—225). Pogled v novi svet, v Ameriko, sklene drugi vek in z njim konča tudi g. spisatelj drugi zvezek cerkvene zgodovine (str. 225—228).

Iz tega že lahko vsakdo razvidi, da je široko polje, po katerem nas vodi učeni g. pisatelj. Izvedencem pač ne bo nič več novega v tej knjigi, ali vendar jim pride prav; zakaj način, v katerem se ta ogromna tvarina razpravlja, ni navaden, zgolj strokovnjaški in zato suhoparen, marveč g. pisatelj si prizadeva, iz cele velike grnade v svojej knjigi to in samo to podati bralcem, kar spada v splošno zgodovino sv. cerkve in zanima te bralce, ki so v velikej večini pri družbi sv. Mohorja. Krajevne zgodovine ni mogel in ni smel z ozirom na družbo pisati.

Kolikor se meni zdi, bilo je pač g. pisatelju včasih težko odločiti se, kaj bi v svojo zgodovino sv. cerkve sprejel in kaj bi naj izpustil. Jaz zá-se bi na pr. gledé zgodovine o pokristjanjenji slovanskih narodov, ki nam je prinaša letošnji zvezek, imel marsiktero željo. V tem zvezku se mi niso izpolnile. Toda vest mi ne dopušča,

tožiti zato g. pisatelja. Kakor terjam namreč jaz spoštovanje za svoje mnenje, tako ga moram dajati tudi g. pisatelju. Kakošno pa je ono, vidi se iz tega, kar nam je v svojej zgodovini podal. Ali je njegovo mnenje pravo ali ne, to razsodi najbolje ljudstvo, katero bere knjigo.

G. pisatelj si je tudi vidoma prizadeval, kar je bilo v njegovaj moči in mu dovoljeno gledé namena njegove knjige, da zadovolji vsem pravičnim željam. Ali se mu je to posrečilo? Jaz rad priznavam, da se mu je; zakaj od več strani sem slišal, da ljudstvo to zgodovino rado prebira. Imel pa je tudi g. pisatelj ljudstvo, kakoršno je naše slovensko v obče, nekaj pa tudi tisto pred očmi, kakoršno se nahaja v njegovem kraju, tedaj že narodno probujeno; in zato je tisto, kjer se mu je zdelo potrebno, z domačo besedo poučil ali pa mu je z zgledom, povzetim iz domačega življenja razjasnil, kar bi ono sicer težko razumelo ali ne obdržalo lahko v spominu. V tem se mu je največkrat dobro poneslo, ali véasih tudi izpoddruknolo. Za prvo najde bralec skoro na vsakej strani lepih zgledov, za drugo pa podam tu nekaj takih. Na str. 7. v 28. vrsti: „hudobna babura“; na strani 11. v 7. vrsti: „strašne kazni zapela“; na strani 17. v 30. vrsti: „Rim se je strahú tresel, kakor šiba na vodi“; na strani 44. v 30. vrsti: „se čmiga razlije po zemlji“, in še več drugih.

Ker ni tej knjigi namen, da bi bila učena knjiga, zato ne najdemo nikjer v njej raziskavanj ali tudi lastnih mnenj, — takih, na ktera pisatelj trka, češ ta so moja; vendar pa se vidi knjigi, da je g. pisatelj marsikaj znano, če tudi tega na vsa usta ne pové, ampak le poroča, kakor je v enakih knjigah običajno. V celem se drži nemških originalov, gledé razdelitve tvarine pa izključljivo učne knjige Brückove; sicer pa si je pogledal tudi vzlasti gledé Slovanov spise dotičnih narodov. Koliko je imel v njih porabljeni sreče, tega nočem jaz razsojevati, ali zdi se mi, da ni smel vsega sprejeti, kar se sem ter tja razglašá za resnico.

Gledé stvarij, ktere se razpravljajo v tem zvezku, ne govorimo tedaj dalje, ker se v njih g. pisatelj ne loči od drugih zgodovinarjev in nam jih tudi v celem zgodovinski resnično podaje. Posebnih, znamenitih pogreskov gledé na zgodovinsko resnico nisem našel. Kar pa je sem ter tja krivega, to je z véicine samo lapsus calami, kakor na pr. na 40. strani v 33. in 34. vrsti in še morebiti kje drugje.

Več, veliko več bi pa imel reči o slovniških in pa tiskovnih pogreskih. V obojnej vrsti jih je še veliko večje število, kakor je to za knjigo in za ljudstvo, kteremu je ona namenjena, dobro. Da ne presežem prostora, ki se mi je odmeril, ne morem se spuščati v posameznosti; zato rečem samo gledé slovniče, da pisava ni vselej dosledna in je na več mestih nepravilna. Tako stoji že na 3. strani v 6. vrsti „zahodnjega“ in takoj v 17. vrsti potem „v zahodnih“ in enako pozneje še večkrat; na istej strani v 11. vrsti stoji „preseljevanje“, potem pa skoro vselej „preselovanje“ in tako tudi drugje. Napaka je na strani 8. v 4. vrsti „vprl“; ravno tam v 21. vrsti „vsevidejočim“. Predlog „k“ se rabi večkrat z mestnikom; predloga „z in s“, pa tudi „k in h“ sta se na več krajih krivo postavila. Gledé rabe glagola pa je v tem zvezku skoro vse ali vsaj z véicine prav; tu in tam se sicer na prvi hip vidi napaka, ali dá se tudi zagovarjati oblika, v kterej stoji glagol. To tedaj rad in navlašč pripoznavam očitno, ker v prvem zvezku ni bilo v tem oziru vse dobro. Kar je še sicer slovniških hib, to pa preze človek tem rajši, ker je sicer cela knjiga pisana v dobrem, pravilnem jeziku, nekaj pa jih gotovo gre tudi korekturi na rovaš.

Korektura je pač v tem zvezku veliko, veliko boljša, kakor je bila v prvem; vendar pa je še precej tiskovnih pomot ostalo. Jaz jih tukaj ne naštevam; sicer pa jih tudi ne bo težko veščemu bralec najti, a prosto ljudstvo jih ne zapazi, vzlasti že za to ne, ker ne motijo preveč misli v tej knjigi. Nekaj jih je pač večjih, na pr. na 20 strani v 40. vrsti: „kaj bo le konec . . .“; na 23. str. v 21. vrsti: „takoje“ nam.

ta koj; na 35. str. v 40. vrsti: „vedno“ — nevedno; na 75. str. v 39. vrsti: „kedaj“ — od kedaj; na 141. str. v 21. vrsti: „trdo oral“ — trda ral; na 144. str. v 6. vrsti: „glavi“ — slavi. Krivo štejejo se v tem zvezku strani na novo, ne pa tudi paragrafi. „Zgodbe sv. cerkve,“ kar stoji na robu posameznih pól, pa niso to, kar je „zgodovina sv. cerkve“.

Nekaj ni, da pozabim. Tudi v tem zvezku še rabi g. pisatelj nekaj besed in izrazov, ki so le v njegovem kraju, ne pa drugje v navadi. Jezikoslovcem hodi to morebiti prav, bojim se pa, da za navadne bralce ni. Tako beseda „ymanj“ na str. 32. v vrsti 31. večini bralcev ne bo znana; na strani 38. v vrsti 12. „so se vsi misijonarji nekako dela lecali“; kaj je to? Na strani 84. v vrsti 2: „treslika“, na strani 86. v vrsti 30: „potrupal“; na strani 90. v vrsti 6: „kupanja“ in še nekaj drugih enakih besed bi človek raje ni videl v knjigi, čije jezik je sicer dokaj pravičen, gladek in lahkoumljiv. Nenevadni ste tudi obliki: „zveča“ (z večega) na str. 17. v vrsti 1 in na str. 32. v vrsti 11. ter „počasem“ na str. 73. v vrsti 32.

Končujoč to poročilo, ki mi je zoper voljo skoro preveč narastlo, izrečem le še željo, naj bi vsi bralci, katerim pride ta knjiga v roke, brali jo s tolikim veseljem, s kolikoršnim sem jo jaz prebiral; potem bodo tudi sklepnega zvezka te zgodovine z menoj vred le težko pričakovali. Na svetlo ima sicer priti še le za dve leti, ali kolikor slišim, je v rokopisu blizu gotov. Z njim dovrši veleč. g. pisatelj imenitno knjigo in si postavi v srci slovenskega ljudstva lep spomenik.

Dr. Ivan Mlakar.

Leopold Volkmer, veseli pesnik Slovenskih goric, 1741—1816. Objavil in založil dr. Jožef Pajek (Pomatis iz Popotnika.) V Mariboru 1885. Natisnila Leonova, pozneje tiskarna sv. Cirila. Str. 66 v vel. 8°. Cena 40 novc. — Učiteljski list „Popotnik“, ki izhaja v Mariboru, prinasa leto to književno blago pesnika Volkmerja. Dr. Jožef Pajek si je stekel lepo zaslugo za slovstveno našo zgodovino s tem, da je zbral Volkmerjeve proizvode in omladil med nami spomin na starega, častitega pevca štajerskega. Prvi obširnejši životopis o Volkmerji podal nam je Slomšek, in njegja podatke je dr. Pajek tu dopolnil in popravil (str. 5—8). Na str. 8—12 razvrstil je izdajatelj književno blago pesnikovo po onem redu, v katerem je nastalo, in na str. 13—66 podaje nam njegove basni in pesni, katerih je skupaj 81. V podlago tej izdaji služil je v prvej vrsti lastni Volkmerjev rokopis „Zmes“, ki obsega 37 številčk posvetne vsebine, potem pa Murkovo izdanje od l. 1836: „Leopolda Volkmera . . . fabule ino pesmi“. G. izdajatelj se je jako trudil, da bi kolikor mogoče vse tiskane in v rokopisih nahajajoče se spise Volkmerjeve v eno skupino zbral, ali vendar se toži, da ni mogel vseh proizvodov dobiti v roke. Izdaja sama je tako urejena, da se pod naslovom vsakterega spisa pové, od kod je inženovana basen ali pesen prepisana, oziroma kje je bila prvič natisnena, in nato se pristavlja, kje je Volkmer svojim basnim zajemal snovi ali koga je posnemal v njih (vzlasti nemške basnike Gellerta, Gleima, Lessinga).

Volkmerjev jezik sodrjuje mnogo posebnostij in je za jezikoslovca jako zanimiv. Zatorej je g. izdajatelj prav dobro učinil, da ga ni celó nič izpreminjal v svojej izdaji. Vsak Slovenec ga itak lahko razume, posebno ker se je tu pa tam pod érto manj znanim besedam podajal tolmač. Gledé oblike bi bilo želeti, da bi se pesni ne bile tiskale in continue, ker nam to moti pregled, ali sicer smo z izdajo jako zadovoljni in jo vsem gorko priporočamo.

Indijska Talijsa. Urvaši. Indijska drama Kálidásova. Na slovenski jezik preložil dr. Karol Glaser, o. kr. gimnazijski profesor. Trst. Založil dr. K. Glaser. Tisk V. Dolenc. 1885. Str. 105 v mal. 8°. — To je prvi zvezek od zbirke indijskih iger, katerih nam hoče čvetero prof. dr. K. Glaser presaditi na slovenska tla. Začel je g. pre-

lagatelj z igro Urvašico od znamenitega indijskega dramatika Kálidása ter posvetil to knjigo preč. g. D. Trstenjaku, starosti naših pisateljev. V kratkem uvodu podaje nam prof. Glaser nekaj o indijski gledališni igri in na str. 11—105 sledi Urvašica v petih dejanjih v prav krepkem prevodu. Kar je v izvirniku v nevezani besedi, to je tudi v prevodu tako ostalo, kar pa je v vezani obliki, to se je v potstopnih jambih preložilo, ker ni mogoče indijske izvorne mere posnemati v slovensčini. Kálidásove gledališne igre so preložene v razne evropske jezike, in mi moramo hvaležni biti g. prof. dr. Glaserju, da nam je to praznino v našem slovstvu zamašil. Ni nam treba še posebej poudarjati, da je g. prelagatelj igro na podlagi indijskega originala poslovenil; zatorej pa smemo biti tudi prepričani, da se v njegovem prevodu točno in kolikor možno natančno indijski izvornik zrcali. Opombice pod črto olajšujejo berilo. Ta zvezek je vse priporoče vreden, in naše razumnštvo ga bode gotovo prijazno sprejelo. Cena mu je 30 novc.

Jurjev Koledar za navadno leto 1886. II. letnik. Cena 50 novc. Trst. Natisnila tiskarna K. Amati-ja sinov. 1885. Str. 112 v 8°. — Kakor lansko leto, preskrbelo je tudi letos uredništvo „Jurja s pušo“ šaljivi koledar. Drugi letnik sodrži dokaj dovtipnih šal in smešnic ter se vsakemu, kdor je željen šaljivega berila, priporoča. Pridejane slike bodo čitatelju mnogo smeha izvabile.

Z potulek po Slovensku piše Rudolf Pokorný. Díl II. V Praze. Tisk: Dr. J. B. Pichl a spol. Nákladem spisovatelovým. 1885. Str. 329 v 8°. Velja 2 gl. — Večkrat smo že imeli priložnost, čitatelje našega lista opomniti na opis slovaške zemlje, kterega je jel v zvezkih izdajati R. Pokorný v Pragi. Njegov početek je našel glasen odmev v českých listih in posebno v „Izvestiji“ dobrotornega slovanskega društva v Petrogradu. To je napotilo g. pisatelja, da je izdal se drugi del. V tem se opisuje vzlasti Liptov in Spiš, Gemer in Malý Hont, Zvolen, Tekov in Velký Hont ter Orava. Na konci je pridejan točen imenik obeh delov na str. 301—329. Iz dodatka povzame, da je ogerskih Slovakov 2,125,399, drugje bivajočih pa 379,419. Žal se nam stori, videčim, da se ne more ta narodič tako razvijati, kakor bi to zaslužil. Mi mu želimo, da mu v kratkem milše zvezde prisijejo. V to naj tudi po svoje pripomore omenjena knjiga, ki vso pozornost zasluži.

Slovensko berilo za peti in šesti razred srednjih šol. Ker nam dohajajo poročila, da primanjkuje v petem in šestem razredu nekterih gimnazij Janežičevega „Cvetnika slovenske slovesnosti“, naznanjamo slovenskemu občinstvu, da se ravnokar tiska v tiskarni družbe sv. Mohorja „Slovensko berilo za V. in VI. razred srednjih šol“. Sestavil ga je prof. dr. J. Sket po novem gimnastiškem načrtu na podlagi novejših naše literature. Knjiga bode obsegala 25 pol in pride čela najbrže meseca aprila na svetlo, tako da jo bode mogli č. g. učitelji slovensčine na vseh šolah že za bodoče šolsko leto kot učno knjigo uvesti. Onim g. profesorjem pa, ki bi to berilo že sedaj potrebovali v šoli, pa naznanjamo, da bode najmanj v desetih dneh končana knjige prva polovica, epsko pesništvo obsegajoča, skupaj 13 pol. Kdor želi za svoje dijake takoj zdaj dobiti prvo polovico, naj piše tiskarni družbe sv. Mohorja po njo, in ona mu zahtevane izvode dopošlje, a po 80 novc. Ali vsak, kdor vzame prvo polovico, je obvezan kupiti si tudi drugo, ko se čela knjiga dotiska. V knjigotrštvo ne dojde prva polovica, ampak le čela knjiga pozneje.

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.

Odgovorni urednik, Dr. Jakob Sket.

